

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**DĚJINY STÁTU A PRÁVA STAROVĚKÉHO
IZRAELE**

Radek Boček

Plzeň, 2013

Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PRÁVNICKÁ

KATEDRA PRÁVNÍCH DĚJIN

Právo a právní věda

Právo

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**DĚJINY STÁTU A PRÁVA STAROVĚKÉHO
IZRAELE**

Radek Boček

Vedoucí práce: JUDr. Bc. Václav Valeš, Ph.D.

Plzeň, 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval zcela samostatně s využitím literatury a zdrojů informací vyjmenovaných v níže uvedeném seznamu.

V Plzni dne 29. Března 2013

.....
vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych poděkoval vedoucímu diplomové práce panu JUDr. Bc. Václavu Valešovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, trpělivost a připomínky, kterým přispěl k jejímu vypracování.

Obsah

Úvod.....	1
1. Nejstarší období.....	2
1.1. Příchod Hebrejců do Kenaanu a návrat z egyptského otroctví	2
1.1.1. Abraham, Izák, Jákob-Izrael, Josef.....	2
1.1.2. Mojžíš a Jozue.....	4
1.1.2.1. Mojžíšovské zákonodárství.....	4
1.2. Souručenství Izraele.....	6
1.3. Doba soudců (1200 - 1030 př. n. l.).....	7
1.4. Doba královská (1030 – 920 př. n. l.).....	8
1.4.1. Saul.....	8
1.4.2. David	9
1.4.2.1. Společenský systém.....	11
1.4.3. Šalamoun.....	11
1.4.3.1. Správní uspořádání.....	12
1.4.3.1.1. Ústřední vláda.....	12
1.4.3.1.2. Správní oblasti.....	12
1.4.3.1.3. Finance.....	12
1.4.3.1.4. Vojsko.....	13
1.4.3.1.5. Veřejné práce.....	13
1.5. Judsko – Izraelské království (920 – 586 př. n. l.).....	13
1.5.1. Dynastie Omrího (kolem 881-841).....	14
1.5.2. Dynastie Jehú (asi 841-749).....	15
1.5.3. Otřesy a pád Samařska (722).....	15
1.5.4. Konec Judského království (722-586).....	17
2. Izrael pod cizí nadvládou.....	18
2.1. Lid, který zůstal v zemi a exulanti.....	18
2.2. Babylónské období (586 – 538 př. n. l.).....	19
2.3. Perské období (538 – 332 př. n. l.).....	21
2.4. Helénistické období (332 – 37 př. n. l.).....	22
2.4.1. Alexandr Veliký a válka diadochů.....	22
2.4.2. Palestina za Ptolemaiovců (asi 285 – 200 př. n. l.).....	24
2.4.2.1. Ptolemaiovská státní správa.....	25

2.4.3. Palestina za Seleukovců (200-167 př. n. l).....	25
2.4.4. Makabejské povstání (167-142 př. n. l).....	28
2.4.5. Hasmoneovská dynastie (142-63 př. n. l).....	31
2.4.6. Hasmoneovská dynastie podřízena Římu.....	35
3. Římské období (37 př. n. l. – 324 n. l.).....	35
3.1. Herodes Veliký (37-4 př. n. l).....	35
3.1.1. Státní správa za Heroda Velikého.....	37
3.2. Následnictví Herodovo (4 př. n. l. – 41 n. l.).....	37
3.2.1. Filip, tetrarcha Bataney, Trachonotidy a Gaulanatidy (4 př. n. l. - 34 n. l.).....	37
3.2.2. Herodes Antipas, tetrarcha Galileje a Pereje (4 př. n. l. – 39 n. l.).....	38
3.2.3. Archelaos, etnarcha Judeje, Samařska a Idumeje (4 př. n. l. – 6 n. l.).....	39
3.2.4. Judea, Samařsko a Idumea za římských prefektů (6 – 41 n. l.).....	39
3.3. Herodes Agrippa (37- 40 – 41 – 44 n. l.).....	40
3.4. Římscí prokurátoři (44 – 66 př. n. l.).....	41
3.5. Židovská válka (66 – 74 n. l.).....	42
3.6. Mezi válkami (74 – 132 n. l.).....	43
3.6.1. Rabíni.....	43
3.6.2. Povstání za Trajána (115 – 117 n. l.).....	44
3.7. Povstání Bar Kochby (132 – 135 n. l.).....	45
3.8. Od Bar Kochbova povstání	46
3.8.1. Mišna.....	46
3.8.2. Tosefta.....	47
3.9. Krize římské říše.....	47
4. Izrael v období středověku.....	48
4.1. Židovská diaspora pod vládou křesťanského Říma a Byzance.....	48
4.1.1. Konstantin Veliký (324 – 337 n. l.).....	48
4.1.2. Konstantius II. (337 – 361 n. l.).....	49
4.1.3. Restaurace za Juliána Apostaty (361 – 363 n. l.).....	49
4.1.4. Theodosius I. (379- 395 n. l.) a Theodosius II. (408-450 n. l.).....	50
4.1.5. Babylónský talmud.....	51
4.1.6. Justinián (527 – 565 n. l.).....	52
4.2. Perská nadvláda.....	52
Závěr.....	54

Resumé	55
Seznam použité literatury	56

Úvod

Popsat dějiny národa je nesmírně nelehký úkol. Zvláště pak pokud se jedná o národ, který v průběhu svého trvání nemá vždy své stálé území, jako tomu bylo v případě národa hebrejského (židovského). K tomuto účelu nám pak pro nejstarší období slouží záznamy semitského severozápadu, záznamy akadské a egyptské. Nesmíme také zapomenout na poznatky z archeologického bádání. V dalších obdobích se potom opíráme o díla klasických historiků, ke kterým můžeme připojit díla Josefa Flavia a Filóna Alexandrijského. Dalšími prameny jsou pak Kumránské svitky, Nový zákon a Talmud. Základním pramenem pro naše poznání je však Hebrejská bible. Jedná se o neutrální biblisty užívaný výraz. Židé mu říkají Tanach a křesťané Starý zákon.

Téma této diplomové práce jsem si zvolil, protože to byl právě starověký Izrael, který vytvořil literární tradici, která má dodnes zásadní význam pro světovou kulturu. Biblická literatura představovala vrchol písemnictví ve starověkém Orientu jak po stránce duchovní, umělecké tak i právní. Právní systém Izraele vnikl později než právní systém Mezopotámie a Egypta, avšak ve svém významu jej daleko přesáhl. Izraelci byli jedineční i svým náboženstvím, které se vyznačovalo monoteismem a mesianismem. Byli přesvědčeni, že byli vybráni jako národ, na kterém se měl ukázat Boží záchranný plán s lidstvem a aby z něj vzešel Mesiáš (zachránce lidstva). Z judaismu nakonec vycházejí dvě největší světová náboženství a to křesťanství a islám. Jako svého praotce označují Abrahama. Odtud název Abrahamovská náboženství.

Tato diplomová práce je rozdělena do čtyř větších celků. První větší celek nám popisuje nejstarší období od příchodu Hebrejců do Kenaanu až po konec Judského království. Zaměřil jsem se také na Mojžíšovské zákonodárství, Davidovský společenský systém a v neposlední řadě na správní uspořádání za Šalamouna. Ve druhém celku popisuji Izrael pod cizí nadvládou a to pod nadvládou babylónskou, perskou a Alexandra Velikého. Ve třetím celku to je římské období. Tady se věnuji i Mišně a Toseftě. A v tom posledním celku popisuji středověký Izrael a nezapomněl jsem na již dokončený Babylónský talmud. Práce končí dobytím Jeruzaléma Araby.

1. Nejstarší období

1.1. Příchod Hebrejců do Kanaánu a návrat z egyptského otroctví

1.1.1. Abraham, Izák, Jákob-Izrael, Josef

Podle starozákonní tradice zaznamenané v knize Genesis (hebr. Berešit) přesídlil Abraham (původně Abram) svůj rod z Kaldejského města Ur na jihu Mezopotámie směrem na západ přes Babylon a Mary do Cháranu na severozápadě Mezopotámie. A později vedl svůj lid z Cháranu přes Karchemiš a Damašek do Kanaanu.

Slovo pochází z akkadského kinachu, což byl výraz pro purpurovou barvu a právě toto místo bylo barvením látek proslulé.¹

Podle všeho se usadil v judských horách nedaleko Chebrónu.

Tato lokalizace jasně vysvítá ze skutečnosti, že hlavní svatyně této skupiny se nacházela v „Dubech z Mamré“, nedaleko Chebrónu (Gn 13,18; 14,13; 18,1) a že v Makpéle u Mamré se nacházela tradiční skalní hrobka skupiny související s Abrahamem (Gn 23,17.19; 25,9). Vzájemné vztahy této skupiny s Ismaelity z Negevu byly patrně dost napjaté, zatímco vztahy s Moábcí a Ammónovci z území za Mrtvým mořem, považovanými za potomky Abrahamova synovce Lota (Gn 19,36-38), byly mírnější, stejně jako vztahy s „chetejskými“ velmoži z Kyrjat-Arba (Chebrón).²

Toto stěhování bývá v Bibli vysvětlováno jako vnuknutí či povolání Boží.

I řekl Hospodin Abramovi: „Odejdi ze své země,
ze svého rodiště a z domu svého otce do země,
kterou ti ukážu.
Učiním tě velkým národem,
požehnám tě,
velké učiním tvé jméno.
Staň se požehnáním!
Požehnám těm, kdo žehnají tobě,
proklejí ty, kdo ti zlořečí.
V tobě dojdou požehnání
veškeré čeledi země.“³

¹ POJAR, Miloš. Stručná historie státu Izrael. Praha. Libri, 2009, str. 9

² LEMAIRE, André. Dějiny hebrejského národa. Překlad Mlejnek Josef. Praha:Em,1994, str. 9

³ Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Biblická společnost, 1990, Gn 12,1. 2. 3

Jejich náboženství ještě nebylo monoteismem, ale monolatrií, tzn., že ještě vedle hlavního boha nevyklučovali zcela existenci jiných bohů.⁴

Stále více se él (jeden z bohů) jevil jako jediný Él (Bůh), uzavírající s Abrahamem posvátnou smlouvu (foedus), jejímž vnějším znakem se stala obřízka.⁵

Když bylo Abramovi devětaadvadesát let,

ukázal se mu Hospodin a řekl:

„Já jsem Bůh všemohoucí,

choď stále přede mnou,

buď bezúhonný!

Mezi sebe a tebe

kladu svou smlouvu,

převelice tě rozmnožím.“⁶

...

Znamením mé smlouvy mezi mnou a vámi i tvým potomstvem,

kteřou budete zachovávat ve všech pokoleních, bude toto:

Každý mezi vámi, kdo je mužského pohlaví, bude obřezán.⁷

Abrahamův syn Izák se společně se svým kmenem usadil v Negebu v okolí studní a svatyně v Beeršebě, na území kmene Šimeónova. Kvůli kontrole studní měli občas vyostřené vztahy s městským státem v Geraru a s jeho králem Abimelekem.

Počátek Izákova syna Jáкова (později Izraele) a jeho kmene bychom mohli umístit do horní Mezopotámie (Aram-Nacharajim). Toto údolí se nalézalo v okolí měst Cháranu, Serugu, Náchoru a Terachu. Po pádu Mittaniho opustili území Cháranu. Překročili Jordán mezi údolímí Jabok a Wadi Far'ah a usadili se v oblasti na sever a severovýchod od Sichemu (Šekemu). Zde také navštěvovali svatyni. Vzájemné vztahy s Šekemci byly často napjaté

Jákov-Izrael měl dvanáct synů (Rúben, Šimeón, Lévi, Juda, Isachar, Zabulón, Dan, Neftalí, Gád, Ašer, Josef a Benjamin), z nichž se jeden a to Josef stal egyptským velkovezírem. Za své služby se pak mohl společně se svými bratry usadit v egyptském Gošenu na východním pomezí nilské delty. Zde pak žili více než čtyři sta let. Jména Josefových synů Efrajima a Manasesa spolu se jmény jeho bratrů představovali jména pozdějších třinácti izraelských kmenů.

⁴ POJAR, Miloš. *Stručná historie státu Izrael*. Praha: Libri, 2009, str. 12

⁵ Srov. DE VRIES, Simon Philip, *Židovské obřady a symboly*. Praha: Vyšehrad. 2008, str. 165-168

⁶ Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Biblická společnost, 1990, Gn 17,1. 2.

⁷ Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Biblická společnost, 1990, Gn 17,10

Abrahám, Izák, Jákob-Izrael a Josef bývají označováni za biblické „praotce“.

1.1.2. Mojžíš a Jozue

Situace v Egyptě se natolik změnila, že se potomci Josefa a jeho bratrů stali otroky a museli vykonávat ty nejtěžší práce. Nakonec se jim však dostalo pomoci v podobě Mojžíše, který je z egyptského otroctví vyvedl.⁸

Tato událost se dodnes slaví jako Pesach. Toto slovo znamená „překročit“. Rudé moře se rozestoupilo a lid Izraele je přešel suchou nohou.⁹

Putovali čtyřicet let Sinajskou pouští, než se opět usadili. Zpočátku se pravděpodobně zdržovali v okolí Kádeše a Páranské pouště. Obešli zemi Moáb, porazili krále Chešbónu Síchona v Jahse a obsadili jeho území severně od Arnónu v Zajordánsku. Na tomto místě zemřel Mojžíš a na jeho místo nastoupil Jozue. Pod jeho vedením překročili Jordán u Gilgálu nedaleko Jericha. Poté pronikli do Předjordánska a obsadili Jericho a Bét-el. Tady uzavřeli smlouvu o spojenectví s městy Gibeon, Kefira, Beerót, Kirjatjearím a vyrazili na jeruzalémského krále Adonisedeka, který byl v koalici s kenaanejskými králi a Egyptem. Po těchto bojích se Izraelitům podařilo obsadit pohoří Efrajim.

1.1.2.1. Mojžíšovské zákonodárství

S osobou Mojžíše jsou spojeny počátky zákonodárství (13. stol. př. Kr.).¹⁰ S jeho osobou je také spojeno užívání Božího jména Jahve.

Na Mojžíšovu otázku po jménu boha, který se mu zjevil v hořícím keři, odpovídá Bůh: Ehje ašer ehje - „Jsem, který jsem“(nebo: Budu, který budu).¹¹

Pramenem mojžíšovského zákonodárství je Tóra (hebr.: ukazatel cesty) neboli Pentateuch (řec.: pět pouzder) nebo Chamíša chumšej Tóra (hebr. Pět pětín Tóry). Ta obsahuje nábožensko - dějpravné texty. Jedná se o největší starověkou orientální kodifikaci. Jejimi předchůdci jsou sumerský zákoník Lipit-Ištarův

---

⁸ srov. JOHNSON, Paul. Dějiny židovského národa. Praha: Rozmluvy, 2007, str. 36-37

⁹ SPIEGEL, Paul. Kdo jsou Židé?. Brno. Barrister a Principal, 2010, str. 58

¹⁰ srov. KREJČÍ, Josef. Židé a kultura. *Teologické texty*. Starý zákon a jeho lid. 1995, č. 3, str. 77-78

¹¹ SCHUBERT, Kurt. Židovské náboženství v proměnách věků. Praha : Vyšehrad, 1999, str. 25

(20.stol. př. Kr.), starobabylonský zákoník Chammurapiho (17. stol. př. Kr.) a jiné právní památky starověké Mezopotámie.

Podle judaistického pojetí však obsahuje psaná Tóra (Tora še-bichtav), která je součástí Bible, jen část mojžišovského učení. Další část, ústní Tóra (Tóra še-bial pe), obsahuje výkladovou tradici, z níž podstatná část vešla do kanonických spisů Talmudu, vytvořených od konce 2. Stol. do 6. stol. n. l., a která je dosud považována za otevřenou.¹²

Fixace textu probíhala postupně

podání jahvistické:	v 10. st. př. Kr.,
podání elohistické:	v 9. st. př. Kr.,
podání deuteronomistické:	v 8. st. př. Kr.,
kněžský kodex:	konec 6. st. př. Kr.
fixace textu do dnešní podoby:	ukončena v 5. st. př. Kr. (doba Edrášova)

Členění Tóry

název český	řecko - latinský	hebrejský	zkratky
První kniha Mojžišova	<i>Genesis</i>	Berešit	1M Gn
Druhá kniha Mojžišova	<i>Exodus</i>	Šemót	2M Ex
Třetí kniha Mojžišova	<i>Leviticus</i>	Wa-jiqra	3M Lv
Čtvrtá kniha Mojžišova	<i>Numeri</i>	Bemidvar	4M Nu
Pátá kniha Mojžišova	<i>Deuteronomium</i>	Devarim	5M Dt

Velké kodifikační celky v Tóře

1. <i>Kodex smlouvy:</i>	Ex 21-24
2. <i>Zákon svatosti:</i>	Lv 17-26
3. <i>Deuteronomistický zákoník:</i>	Dt 12-26

Malé kodifikační celky v Tóře

1. <i>Dekalog (desatero):</i>	Ex 20, 2-17, Dt 5, 6-21
2. <i>Řád nazírů:</i>	Nu 6, 1-21
3. <i>Povinnosti a práva kněží a levitů:</i>	Nu 18, 1-32
4. <i>Dědické právo dcer:</i>	Nu 27, 1-11
5. <i>Zákon o slibech mužů a žen:</i>	Nu 30, 2-17
6. <i>Zákon o azylových městech:</i>	Nu 35, 1-34, Dt 4, 41-43, Dt 19,1-13

¹² TRETERA, Jiří Rajmund, Dějiny evropského kontinentálního práva, 2. doplněné vydání, Praha: Linde Praha, 2004, str. 47

Tóra je zvláštní svým sociálním zákonodárstvím, které se jen sporadicky objevovalo u ostatních staroorientálních právních předpisů. Patřila k němu ochrana slabších jedinců. Ti dostávali společně s levity každý třetí rok desátek od všech hospodářsky činných obyvatel. Každý sedmý (*sabatický rok*) se rušily dluhy a propouštěli otroci. Každý padesátý rok (*milostivé léto*) se vracela půda původním majitelům.

I trestní zákon byl v některých směrech mírnější. Namísto šedesáti ran holí se ukládalo jen čtyřicet a to způsobem, kterým se nesmělo ponížovat. Nebyly mrzačící tresty a vedle zákona odvety se ve větší míře uplatňovalo náhradní odškodnění. Pachatel neúmyslného zabití byl před krevní mstou chráněn, pokud utekl do některého ze šesti levitských azylových měst.

Svědectví o právních předpisech starého Izraele obsažená v dalších dvou částech hebrejské Bible, v Prorocích (Nevi'im) a Spisech (Ktuvim), jsou podstatně skromnější než v Tóře. Jako jeden z příkladů může sloužit popis koupě pole zaznamenaný u proroka Jeremiáše (Jr 2, 1-15).¹³

Tóra, Nevi'im a Ktuvim nesou společný řecký název ta biblia (Knihy, Písmo).

1.2. Souručeství Izraele

Během své expanze na sever narazili Bene Izrael (Synovstvo Izrael) na skupinu synů Jákobových na sever a severovýchod od Šekemu. Toto setkání obou skupin završila „smlouva z Šekemu“, s jejímiž četnými ohlasy se v Bibli setkáváme, především v líčení Joz 24. Na rozdíl od smlouvy s obyvateli Gibeónu znamenala smlouva z Šekemu především pakt dvou rovnocenných kmenových skupin: každá si zachovala své území (nachala) a svou autonomii. Tato smlouva nakonec vyvrcholila vznikem souručeství, v jehož čele stáli Bene Izrael: Jozue prosadil uznání JHVH jako jediného božstva a odvrhl božstvo „cizí“ nazývané Pachad „bůh otců“ synů Bene Jákob (Joz 24,23; Gen 35,2).¹⁴

Doprovázel to výčet několika základních pravidel v jednoduché formě Dekalogu, který lze přibližně rekonstruovat takto:

---

¹³ TRETERA, Jiří Rajmund, Dějiny evropského kontinentálního práva, 2. doplněné vydání, Praha: Linde Praha, 2004, str. 48

¹⁴ LEMAIRE, André. Dějiny hebrejského národa. Překlad Mlejnek Josef. Praha: Erm, 1994, str. 14)

„Já jsem JHVH, tvůj Bůh,
nebudeš se klanět cizím bohům,
neučiniš si můj obraz ze dřeva a kamene,
nevyslovíš mé jméno nadarmo,
neznosvětiš mé sobotní dny,
nebudeš zlořečit svému otci ani své matce,
nedopustíš se vraždy na svém bližním,
nedopustíš se cizoložství se ženou svého bližního,
nedopustíš se únosu na komkoli ze svých bližních,
nevydáš křivé svědectví proti svému bližnímu,
nebudeš usilovat o to, aby ses zmocnil domu svého bližního.“¹⁵

1.3. Doba soudců (1200 - 1030 př. n. l.)

Doba soudců je v dějinách židovského národa obdobím mezi obsazením Kenaanu a vytvořením Izraelského království. Biblická tradice nám napovídá, že byli Izraelci rozděleni do dvanácti údělů. Jejich názvy byly odvozeny od jmen Jákobových synů (Rúben, Šimeón, Lévi, Juda, Isachar, Zabalón, Dan, Neftalí, Gád, Ašer, Josef a Benjamin). Namísto kmene, jenž by nesl jméno Josefovo, byly dva kmeny, které nesli jména jeho synů (Efrajim a Manases). Kmen Levijců (dědičných kněží rozdělených do různých kněžských tříd a dědičných levitů - kněžských pomocníků) nežil na žádném území, ale byla mu svěřena správa šesti azylových měst a čtyřiceti dvou dalších měst po celé zemi.¹⁶

Izraelci se postupně podrobili kananejské městské státy a země se začala nazývat Erec Jisrael (Země izraelská). Izraelci rovněž museli čelit útokům jiných semitských národů, především od severu a východu, například Aramejců, Moábitů, Amónců a Edómitů.¹⁷

Svaz izraelských kmenů měl ve svém čele náčelníka, jenž měl právo vynášet rozsudky a stál v čele vojska. Nazývali ho soudcem (hebr. *šofet*, pl. *šofetím*). Svůj úřad zastával v době závažného ohrožení země. Tradice jich vypočítává 15:

---

¹⁵ srov. Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Biblická společnost, 1990, Joz 24,25

¹⁶ srov. BARNAVI, Eli a kolektiv. Atlas univerzálních dějin židovského národa od časů biblických praoteců do současnosti. Praha: Victoria Publishing, 1995, str. 299

¹⁷ POJAR, Miloš. Stručná historie státu Izrael. Praha. Libri, 2009, str. 13

soudce	kmen
1. Otniel	Juda
2. Ehúd	Benjamin
3. Šamgar	Juda
4. Debóra a Báarak	Efrajim a Neftalí
5. Gedeón	Manases
6. Abímelek	Manases
7. Tóla	Isachar
8. Jaír	Manases
9. Jiftách	Manases
10. Ibsán	Juda
11. Elón	Zabulón
12. Abdón	Efrajim
13. Samson	Dan
14. Élí	Lévi
15. Samuel	Lévi

18

V této době se odehrává děj svátečního svitku Rút, z něhož se čte v synagoze o svátcích šavu'ot (letnice). Je to významné náboženské a umělecké dílo, které vypráví o právním životě Judovců v Betlémě. Je to svědectví o přijímání jinověrců do izraelské náboženské obce, svědectví o počínající ochraně cizinců a o pravidlech sňatku.

Toto období je zachyceno v biblické Knize soudců.

1.4. Doba královská (1030 – 920 př. n. l.)

1.4.1. Saul

Byl to právě Samuel, kdo pomazal prvního krále, jímž se stal Saul z rodu Benjaminova. A bylo to území právě tohoto rodu a oblast středopalestinských kmenů, kde vládl.

---

¹⁸ srov. DIVECKÝ, Jan. Izrael soudců a králů. Praha. P3K, 2006, str. 38

Saul byl kmenovým vůdce, který převzal vojenské velení proti amónskému útoku na město Jábeš v Gileádu. Své vojsko dovedl k překvapivému vítězství a byl za to ustanoven králem. Větší nebezpečí pro izraelské kmeny představovali Pelíštejci z oblasti pobřeží. Tady už stará struktura nestačila.¹⁹

Jako prostředek proti vojenskému ohrožení sebral stále vojsko, kterým se obklopil (staré právo svolávat válečnou pohotovost už nestačilo). Saulovo působení je líčeno ještě zcela ve stylu starých soudců: své bitvy chápal jako „Jahvovy války“, důležité velitelské funkce svěřil svým příbuzným (např. synovi Jonatánovi nebo bratranci Abnérovi).²⁰

Nakonec Saul a jeho syn byli v jedné z bitev s Pelíštejci poraženi a zabití.

1.4.2. David

Jeho následovníkem se stal jeho zeť David z kmene Judova. Původně byl členem Saulovy družiny. Po jedné rozepři se Saulem uprchl společně se svými stoupenci a skrýval se v poušti Maónu na území En-gédi, aby unikl před Saulovým pronásledováním. Nakonec nabídl své služby pelíštejskému králi Akíšovi z Gatu.

Porážka v Gilboa a Saulova smrt poskytly brzy Davidovi příležitost nechat se vůdci judských klanů uznat za krále Chebrónu. Pozvolna posiloval své postavení. Jednak vojensky, když zastavil izraelské vojsko u Gabaonu, jednak politicky svými sňatky, svými diplomatickými vztahy a svými kroky ke smíření s Abnérem (2 Sam 2-3). Přirozeným vyvrcholením všech jeho snah, na čas oddálených zavražděním Abnéra, bylo připojení starých kmenů Izraele k davidovskému království.²¹

Tato situace nenechala klidnými Pelíštejce, kteří nemohli překonat skutečnost, že jejich bývalý vazal se stal králem Judy a Izraele. Snažili se ty to dva celky rozdělit. Davidovi se však podařilo pelíštejské vojsko odrazit.

Když se Davidovi podařilo zastavit expanzi Pelíštejců, tak se sám pokusil expandovat vně svých původních hranic. Přinutil Aramejce, Moábitý a Amónce,

---

¹⁹ srov. STRUPPE, Ursula, Kirschläger, Walter. Jak porozumět Bibli. Překlad Slabý Jindřich. Praha: Vyšehrad 2000, str. 48

²⁰ FINKELSTEIN, Israel; SILBERMAN, Neil Asher. Objevování Bible: *Svatá Písma Izraele ve světle moderní archeologie*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2007, str. 48

²¹ LEMAIRE, André. Dějiny hebrejského národa. Překlad Mlejnek Josef. Praha: Erm, 1994, str. 24

aby mu platili tribut. Tyto válečné úspěchy byly možné i díky tomu, že Egypt a Asýrie byly v té době oslabeny.

Jako své sídelní město si zvolil Jeruzalém (hebr. město pokoje), které bylo na hranici mezi Judou a Izraelí. Město opevnil a vytvořil z něj náboženské centrum. Zavedl správní uspořádání spojené se sčítáním lidu, které bylo nutné, protože zamýšlel zavést daně. Chtěl také vystavět královský chrám v Jeruzalémě, ale nakonec ani jedna z těchto věcí se nepodařila uskutečnit. Narazila na tvrdý odpor svých obyvatel.

David je také známý jako autor žalmů (hebr. mizmor). Jedná se o náboženské písně a chvalozpěvy. Ty jsou pak uspořádány v knize žalmů.

Žalmy	Oddíl	Obsah a témata
1-2	Úvod žaltáře	Tóra, Sión, eschatologická Boží vláda
3-41	1. kniha	Davidovské žalmy I (3-14; 15-24; 25-34; 35-41)
42-72	2. kniha	Korachovy žalmy (42-49) Asafovy žalmy (50) Davidovy žalmy II (51-72)
73-89	3. kniha	Asafovy žalmy (73-83) Korachovy žalmy (84-89 - bez davidovského 86)
90-106	4. kniha	Mojžišská kompozice (90-92) Hospodinovo království (93-100) Davidovská kompozice III (101-103 + 104-106)
107-145	5. kniha	A žalmy díky - <i>toda</i> (107) B Davidovy žalmy IV (108-110) abecední žalmy na Tóru (111-112) Tzv. Halel (chvála) (113-118) abecední žalm na Tóru (119) poutní písně (120-134) historické žalmy (135-136.137) B Davidovy žalmy V (138-145) A žalm chvály (145 - Království Hospodinovo)
146-150	Závěrečný halel	10x Halelu Jah (chvalte Hospodina) - závěr žalmů, chvála Boha jako stvořitele a pána

1.4.2.1. Společenský systém

Důležité je také zmínit společenský systém izraelské monarchie spočívající v dělbě moci mezi krále, proroky a kněží, kteří jsou všichni uváděni do svého úřadu náboženským obřadem pomazáním oleje (obřad jim dával povahu posvátného a učinil je přímými služebníky Boha):

Král (hebr. melek) byl služebníkem Božím, nikoliv králem prohlašovaným za boha nebo jednoho z bohů. Byl vázán zjeveným božským právem. Jeho rádci byli proroci, kteří byli zároveň jeho opozicí a mohli proti němu vystupovat jako kritici.

Proroci (hebr. nevi'im) byli osoby, jimž byla svěřena služba slova a osoby které "rokovali pro Boha" v jeho věci. Proroci mohli pocházet z kteréhokoliv kmene. Většinou museli nejprve projít formací v prorockých školách. Prorocká zvěst zdůrazňuje, že milosrdenství je více než vnější dodržování kultického zákona. Pomoc slabým má přednost před kultickou oslavou Boha. Nejvýznamnější proroky byli Samuel, Gád, Eliáš, Elizeus a další.

Kněží (hebr. kohenim) byli rozdělení kněžských tříd, které se střídaly. Funkce kněží i jejich nejvyššího představeného (velekněze) byla dědičná. Měli za úkol vést bohoslužbu, konat modlitby a oběti. Po vykonané službě se kněží vraceli domů.

1.4.3. Šalamoun

Nástupcem Davida se stal jeho syn Šalamoun. Byl to právě on, komu se podařilo vybudovat v Jeruzalémě Chrám (tzv. První chrám).

Tento Chrám stál na Chrámové hoře, tam, kde jsou dnes muslimské svatyně, Skalní chrám a mešita Al-Aksa.²²

V souvislosti s jeho rozsáhlou stavební činností začal vybírat daně a brát kenaanské obyvatelstvo a Izraelce do roboty.

---

²² SPIEGEL, Paul. Kdo jsou Židé?. Brno. Barrister a Principal, 2010, str. 60

Pod Šalamounovou vládou prožívá Izrael kulturní a hospodářský rozkvět. Nebezpečí války je v podstatě zažehnáno, Šalamoun má pověst „krále míru“. Zlepšuje uspořádanou správu říše a zřizuje úřednický stát po egyptském vzoru. Za tímto účelem přivádí do země egyptské poradce.²³

Ke kulturnímu rozkvětu napomáhá sám vlastní tvorbou. Je mu připisováno autorství biblických knih Kazatele, proslulé Písně písni a části knihy Přísloví.

Davidovo a Šalamounovo království zahrnovalo rozsáhlé území od Eufratu v Sýrii až po dnešní Ejlat na břehu rudého moře. Toto období, které už lze zachycují biblické Samuelovy knihy, První Královské knihy a První knihy letopisů.²⁴

1.4.3.1. Správní uspořádání

1.4.3.1.1. Ústřední vláda

Šalamoun se stejně jako jeho otec obklopil vysokými úředníky a rádci. Ti pak tvořili královský kabinet. Vedle starých funkcí (kněz, kancléř, herold a vojevůdce) se objevili funkce nové (správce paláce, správce nad veřejnými pracemi a správce nad správci). Tento kabinet se stal dědičným pro potomky Nátana, jenž sehrál důležitou roli při nástupu Šalamouna na trůn.

1.4.3.1.2. Správní oblasti

Izraelské území bylo rozděleno na dvanáct oblastí a každá tato oblast měla ve svém čele správce (nesíb). Toho do funkce jmenoval samotný Šalamoun.

1.4.3.1.3. Finance

Každá tato správní oblast musela jeden měsíc v roce zajišťovat chod královského dvora. Do tohoto pravidelného zásobování se nezapočítávaly žádné jiné důchody pocházející z královských statků. Tuto správu zajišťoval „královský správce“. Královskou pokladnu také doplňovaly dary a poplatky od vazalských států a mezinárodní obchod.

---

²³ FINKELSTEIN, Israel; SILBERMAN, Neil Asher. *Objevování Bible: Svatá Písma Izraele ve světle moderní archeologie*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2007, str. 50

²⁴ POJAR, Miloš. *Stručná historie státu Izrael*. Praha. Libri, 2009, str. 15

1.4.3.1.4. Vojsko

Do čela svého vojska usadil Benajáš, jenž byl velitelem Davidovy osobní stráže. Sám se pak chopil vedení své osobní stráže. Staral se o modernizaci svého vojska a zaměřil se hlavně na vozy.

1.4.3.1.5. Veřejné práce

Šalamoun nechal vystavět pevnosti, chrám, královský palác, Miló a jeruzalémské hradby. Na stavbách se podíleli svou materiální a odbornou pomocí Foiničané. Ti poskytli stavitelé a kvalifikované dělníky. Šalamoun za to poskytl králi Týru zemi Kábul (ta zahrnovala celou planinu Akko). Stavby si vyžádali obrovské množství pracovních sil, jehož bylo možné dosáhnout pouze robotou. K robotě byli nuceni nejen staré kenaanské obyvatelstvo ale také obyvatelstvo izraelské.

1.5. Judsko – Izraelské království (920 – 586 př. n. l.)

Po Šalamounově smrti se jeho říše rozpadla na dvě samostatná království. Izraelské kmeny sídlící na severu země utvořili pod vládou krále Jarobeáma I. (931-911 př. n. l.) vlastní izraelské království, nejprve s hlavním městem Šekemem (Sichem) a poté Samařim (Sebastia). Kultovními centry se staly Dan na severu a Bét-el na jihu. Jeruzalém zůstal hlavním městem Judského království pod králem Rechabeámem. Hranice, která oba státy oddělovala, probíhala severně od Jeruzaléma.²⁵

Izraelské království tvořilo deset kmenů a judské království tvořili kmeny dva.

Rozdělení Šalamounova království využil faraon Šešonk I., jenž chtěl obnovit svou vládu nad Palestinou. Se svým vojskem vtrhl do oblasti Judského království. To se raději podrobilo a zaplatilo vysoký tribut.

Poté se egyptské vojsko obrátilo proti Izraelskému království (Zemrajim, Gofna, Šekem, Tirza, Migdal, Adam, Sukkot, Kádeš-Pénuel). Po zničení Šekemu pokračovali přes Wadi Fa'rah, překročili Jordán u brodu v Damjé a dospěli k Penuélu, kde se skrýval Jarobeám.²⁶

²⁵ POJAR, Miloš. *Stručná historie státu Izrael*. Praha. Libri, 2009, str. 15

²⁶ srov. Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Biblická společnost, 1990, 1Kr

Egyptské tažení mělo za následek zničení téměř všech měst v Palestině (kromě města uprostřed Judova domu).

Jarobeám se nakonec usadil v Tirse, odkud čelil útokům Rachabeáma, jenž chtěl využít oslabení Izraelského království a znovudobýt ztracená území. To se podařilo až jeho synovi Abijámovi. Ten porazil Jarobeáma v bitvě u Serajimu a obsadil jih Efrajimského pohoří (Bét-el, Ješanu, a Efrón).

Této porážky využila opozice proroka Achijáše ze Šíla a po smrti Jarobeáma by králem ustanoven Baeša z domu Isacharova. Ten obnovil válku proti judskému království. Ale i ten byl nakonec poražen a zabit.

Došlo k dalšímu spiknutí, po němž se stal králem jeho důstojník Zimrí. Ani jeho vláda neměla dlouhého trvání a krátce potom, co se stal králem, došlo k palácovému převratu při kterém Zimrí zemřel. Do čela Izraelského království se dostal vojevůdce Omrí.

1.5.1. Dynastie Omrího (kolem 881-841)

Omří se snažil zajistit svému království stabilitu a mír. Když byl královský palác v Tirse zničen, založil nové hlavní město, Šomerón (Samaří), jež se nalézalo asi dvanáct kilometrů severozápadně od Šekemu. Tato volba vyjadřovala vůli po obnově a přání sblížit se s Foiničany.²⁷

Snažil se získat spojence proti rozpínavé Asyrské říši v čele s Ašurbanipalem.

Omřímu se také podařilo ukončit válku proti Judskému království. Snad také díky tomu, že Judské království bylo oslabeno válkami a placením tributu Aramejské říši.

V politice Omrího pokračoval jeho syn Achab. Po Achabově smrti to byl na krátko jeho syn Achazjáš a po něm jeho bratr Jóram. Ten společně s Judou a edómským vojskem vytáhl na Moáb. Po prvních úspěších nakonec neuspěli.

Jóram se pak snažil společně s judským králem Achazjášem čelit aramejským útokům. Oba pak byli zabiti Jóramovým velitelem Jehúem. Tento vojenský státní převrat znamenal konec dynastie Omrího.

---

²⁷ LEMAIRE, André. Dějiny hebrejského národa. Překlad Mlejnek Josef. Praha:Ern,1994, str. 36

1.5.2. Dynastie Jehú (asi 841-749)

Jehúův státní převrat se opíral o tradicionalistické prostředí. Jeho dva mluvčí Elíša a Jónadab se na převratu aktivně podíleli, když nechali Jehúa pomazat za krále. Ten jim na oplátku přislíbil, že vybijе dům svého pána Achaba. Vyhubením kněží a rozbořením chrámu vyhladil Jehú Baala z Izraele.²⁸

Jehúovi se nedařilo v zahraniční politice. Byl nucen platit tribut asyrskému králi Šalmaneserovi III. Nakonec byl dobyt Chazaelem z Damašku a stal se jeho vazalským státem.

Do čela judského království se postavila královna-matka Atalja. Její regentství trvalo sedm let, než ji nechal popravit kněz Jójada, a na trůn ustanovil mladého Jóaše, jenž byl synem jejího syna Achazjáše. Nechal rozbořit Baalův chrám a popravil kněze Matána.

V judském království sílila moc kněží na úkor té královské., a tak se Jóaš nezdráhal zavraždit velekněze Zekarjáše. Toto společně s placením tributu Aramejské říši vyvolalo odpor u jeho ministrů a ti ho zavraždili.

Vpád Asyrského krále Adada-Nirariho III. při severní hranici aramejské říše využil izraelský král Jóaš a zahájil proti ní ofenzívu. Podařilo se mu osvobodit izraelská území v Předjordánsku a obnovit tak izraelské království.

Nakonec se Jóaš izraelský vypravil do judského království a zajal judského krále Amasjáše (syn Jóaše). Izraelité rozbořili hradby Jeruzaléma a odnesli si do Samařska poklady z chrámu a královského paláce. Judské království se stalo vazalem Izraelského království a to až do vlády Jarobeáma II. (asi 790-750). Po jeho smrti vládl pouhých šest měsíců jeho syn Zekarjáš, než byl zavražděn Šalúmem. Tato vražda byla počátkem vnitřního a vnějšího neklidu.

1.5.3. Otřesy a pád Samařska (722)

V následujících třinácti letech se čtyřikrát změnil panovník. Nejprve jím byl nepopulární Menach (asi 750-741). Poté to byl jeho syn Pekachjáš. Ten byl po necelém roce zavražděn Pekachem (do roku 732).

---

²⁸ srov. Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Biblická společnost, 1990, 2Kr 1-10

Pekach byl společně s damašským králem Resínem iniciátorem nové koalice proti Asýrii, která se snažila spojit všechny státy Sýrie a Palestiny.

Podrobené země byly vazalskými smlouvami připojeny k asyrské vojenské moci a zavázány k pravidelnému placení tributu. Kdo kladl odpor, nad toho byl dosazen asyrofilní místodržitel, resp. země byla definitivně okupována, stát vymazán z mapy a přeměněn v asyrskou provincii. V posledku šlo o zrušení národní identity podrobených zemí. Zatím účelem zavlékali Asyřané velké části obyvatelstva do jiných zemí a odníмали tak porobenému národu jeho vedoucí vrstvu.²⁹

Pekach a Resín se snažili získat další spojence. Při svém snažení byli natolik neúspěšní, že došlo k „syrsko-efrajimské válce“, ve které byli oba zavražděni. Namísto Pekacha byl dosazen Hóšea, jenž byl nucen platit asyrskému králi Tiglat-pilešarovi III. vysoký tribut.

Po smrti Tiglat-pilešara III. (727) se domníval, že jej platit nemusí. Domníval se, že s pomocí Egypta se mu podaří získat zpátky ztracenou nezávislost. To se ovšem nelíbilo novému asyrskému králi Šalmaneserovi, který dobyl Samáři.

Šalmaneser odvedl Hóšeu do zajetí a vystěhoval Izraelce do Asýrie a usadil je v Chalachu a Cháboru při řece Gózanu a médských městech. To, co z království Izraele zůstalo, bylo přeměněno na asyrskou provincii (Samařsko), kam byli dosídleni vyhnanci pocházející z jiných oblastí asyrské říše (Babylon, Kútu, Avy, Chamátu a Sefarvajim). Tak se stalo především po vzpouře krále Chámatu Jaubbidího.³⁰

Z jejich potomků, smíšených s množstvím obyvatelstva přesídleným asyrskými dobyvateli do Izraele z Východu, se stali tzv. Samařané (Samaritáni).³¹

Judské království se raději stalo spojencem a vazalem Asyřanů, aby tak zachránili národní identitu.

---

²⁹ FINKELSTEIN, Israel; SILBERMAN, Neil Asher. *Objevování Bible: Svatá Písma Izraele ve světle moderní archeologie*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2007, str. 56

³⁰ Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Biblická společnost, 1990, 2Kr 17

³¹ POJAR, Miloš. *Stručná historie státu Izrael*. Praha. Libri, 2009, str. 15

1.5.4. Konec Judského království (722-586)

Po smrti Tiglat-pilesera III. byl určen za královského následníka Chizkijáš (727-699), který společně s prorokem Izajášem provedl náboženskou reformu, která sledovala návrat k čistotě starých jahvistických tradic a náboženské sjednocení obyvatel judského a izraelského království.

V zahraniční politice Chizkijáš pokračoval v politice svých předchůdců a vyhýbal se účastem v protiasyrských koalicích. Zpočátku tomu tak bylo, ale jakmile na trůn usedl Senancherib, tak se Chizkijáš domníval, že nastala ta pravá chvíle se některé z nich zúčastnit.

Postavil se do čela protiasyrské koalice, již tvořili Ašdód, Edóm, Gáza, Juda a Týr. Tuto koalici podporoval také egyptský faraon Šabako.

Tato koalice nakonec nečekaně podlehla.

Judské království přišlo o většinu svých měst. Navíc západní část jeho území přešla pod kontrolu Senancheribových spojenců.

Po Chizkijášově smrti se na trůn dostal Manaše (699-645). Ten vedl politiku vnitřního uvolnění. S ní souviselo uctívání různých kultů. V podstatě tím ukončil Chizkijášovu náboženskou reformu.

Po něm vládl jeho syn Amón (645-640). Ten byl zavražděn svými služebníky. Snad pro jeho proasyrskou politiku.

Jeho pokračovatelem se stal jeho teprve osmiletý syn Jošijáš.

Jošijáš v roce 622 znovu navázal na radikální reformu svého předka Chizkijáše a veřejně vyhlásil Deuteronomium za závaznou knihu (2 Kr 22-23). Vymýtil všechny stopy cizích kultů., zničil vyvýšeniny a jiné svatyně než Jeruzalém (Bét-el) a Izraelce ze severu pozval, aby putovali do Jeruzaléma slavit velikonoce (2 Pa 34-35).³²

Jošijáš tím rozšířil svou politickou moc na část starého izraelského království. Bylo to možné i díky zhroucení Asyrské říše, která musela čelit útokům říše babylonské. Té nakonec přispěchal na pomoc egyptský faraon Néko II. Této pomoci se snažil zabránit Jošijáš, který si nepřál asyrskou obnovu nebo egyptský protektorát. Nakonec byl v bitvě u Megida zabit.

---

³² LEMAIRE, André. Dějiny hebrejského národa. Překlad Mlejnek Josef. Praha:Ern,1994, str. 51-52

Shromáždění lidu vyhlásilo za krále jeho syna Jóachaze. Ten vládl pouze tři měsíce, než ho vystřídal jeho bratr Jójakím (původně Eljakim).

Na trůn ho ustanovil egyptský faraon a Jójakím se mu na oplátku zavázal platit tribut. K tomuto účelu zavedl zvláštní daň.

V roce 605 nástupkyně Asyrské říše Novobabylónská říše v čele se svým králem Nabúkadnesarem porazila Egyptany u Karkemiše. Sýrie a Palestina se tak ocitli pod babylonským vlivem.

Judské království pod vládou davidovské dynastie tak přetrvalo až do roku 586 př. n. l., kdy novobabylónský král Nabúkadnesar II. dobyl podruhé Jeruzalém (poprvé se tak stalo již roku 597 př. n. l.) a zničil tzv. První chrám.³³

Dějiny Judského a Izraelského království zachycují biblické Knihy Královské a Letopisy.

2. Izrael pod cizí nadvládou

2.1. Lid, který zůstal v zemi a exulanti

Po dobytí Jeruzaléma byl židovský národ rozdělen na ty, co zůstali v zemi, a na ty, kteří byli nuceni odejít do vyhnanství.

Teprve v této době vzniká pojem Žid. Dříve se tito lidé nazývali Izraelité nebo Hebrejové, hebrejsky Ivri, což znamená „ten, který přichází z druhé strany“.³⁴

Obyvatelstvo, které zůstalo v zemi, bylo shromážděno do provincie Samáří, kde bylo nadále pod kontrolou Babylóňanů.

Kniha pláče obdivuhodně vyjadřuje sklíčenost judejského lidu, jenž neměl jiného opěrného bodu kromě zřícenin chrámu, na jehož místě se nadále snažili shromažďovat a slavit zde nekrvavé oběti, když přinášeli obětní dary a pálii kadidlo (srv. Jr 41, 5).³⁵

Obyvatelstvo (asi 20 000), které bylo nuceno odejít do vyhnanství (exilu) bylo soustředěno do několika táborů nebo vesnic v Babylonii (Tel-Abib, Tel-melach, Tel-charšu, Kerúb-adán a Imer).

---

³³ POJAR, Miloš. Stručná historie státu Izrael. Praha. Libri, 2009, str. 15

³⁴ SPIEGEL, Paul. Kdo jsou Židé?. Brno. Barrister a Principal, 2010, str. 62

³⁵ LEMAIRE, André. Dějiny hebrejského národa. Překlad Mlejnek Josef. Praha:Ern,1994, str. 57

Většinou šlo o příslušníky vládnoucí skupiny (hodnostáři a vysocí úředníci) nebo specializované řemeslníky.

V této době žili Židé v Palestině, v exilu v Babylóně a v židovské obci v Egyptě. Do Egypta utíkali především vojáci, kteří se nechávali najímat faraonem jako žoldáci. Mluvíme tu o počátku diaspory (rozptýlení).

2.2. Babylónské období (586 – 538 př. n. l.)

Někteří Židé (asi 10 000) žili v Babylonu již od prvního babylónského tažení proti Judsku (597 př. n. l.). Mezi nimi byl i legitimní nástupce davidovského království Jójakín (syn Jójakíma), který vládl pouze tři měsíce na přelomu let 598 a 597 př. n. l. Ten byl v babylónském exilu uvězněn, a tak se jako duchovní vůdce projevoval prorok Ezechiel.

Ezechiel byl v první skupině, která (597) byla odvečena do Babylóna, Usadili ji u „průplavu Kebaru“. Tam prorok zažil své povolání (Ez 1,1).³⁶

Židé zpočátku věřili, že jejich zajetí bude trvat jen krátce. Ale potom co byl Jeruzalém v roce 586 př. n. l. dobyt se zhroutili veškeré naděje a Židé propadli hlubokému zoufalství.

Ezechiel vykládal, že se Izrael dopustil několika „porušení“ a nevěrností a exil přišel jako odpovídající spravedlivý trest.

Naproti tomu si byl vědom toho, že byl povolán těšit a narovnávat zoufalé, ohlásit novou spásu a připravit znovuvybudování. Tato nová spása spočívala v tom, že se na Izraeli ukáže sláva Jahvova a ta se zjeví celému světu.

V této době jim (prostřednictvím kurýra) předal list s podobným poselstvím prorok Jeremjáš z Jeruzaléma. Doporučuje, aby se připravovali spíše na velice dlouhé vyhnanství.

„Stavějte domy a byďte v nich, vysazujte zahrady a jezte jejich plody.

Berte si ženy, plodte syny a dcery. Berte ženy pro své syny, provdávejte

Své dcery za muže, ať rodí syny a dcery, rozmnožujte se tam, ať vás neubývá.

Usilujte o pokoj toho města, do něhož jsem vás přestěhoval, modlete se za něj

k JHVH, neboť v jeho pokoji budete i vy mít pokoj“³⁷

---

³⁶ FINKELSTEIN, Israel; SILBERMAN, Neil Asher. Objevování Bible: *Svatá Písma Izraele ve světle moderní archeologie*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2007, str. 81

³⁷ Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Biblická společnost, 1990, Jr 29, 5-7

Někteří Židé se těchto příkazů drželi. Osvojili si vzdělání a mohli tak zastávat vyšší funkce v obchodě a státní správě. Stále však doufali, že se jednoho dne budou moci vrátit do své země.

Pocit národní příslušnosti a naděje na obnovu byly posíleny soustředěním vyhnanců kolem jejich vůdců: představitelů davidovské dynastie, „Starších Izraele a kněží.“³⁸

Ti si uvědomovali, jakému nebezpečí byla židovská identita vystavena. Mnoho Židů se obrátilo na pohanství po vzoru společnosti, která je obklopovala.

Chrám, místo, kde se konaly zvířecí oběti, už neexistoval. Bylo třeba vytvořit v daných podmínkách alternativy. V té době se začali moudří pravidelně scházet a diskutovat o zákonech Tóry. V Babylonii později vznikly dvě vynikající školy ve městech Pumbedita, Nehardea a Sura. To, o čem se v těchto dvou školách debatovalo, se později prostřednictvím ústně předávaných protokolů stalo základem babylónského talmudu, který obsahoval nejdůležitější pravidla pro přizpůsobení biblických zákonů novým životním podmínkám v průběhu židovských dějin.³⁹

Vznikl také jeruzalémský talmud (Jerušalmi), ale ten zdaleka nedosáhl takového významu.

V roce 561 nastoupil na babylonský trůn Evil-merodak který propustil uvězněného krále Jójakína. Ten se navíc mohl těšit přízně babylonského dvora.

Po Evil-merodakovi (561-560) a Neriglisarovi (559-556) nastoupil na trůn Nabonid (556-539), který provedl náboženskou reformu příznivou kultu lunárního boha Sína namísto boha Marduka.

Tato částečná desakralizace panovnické moci vyvolala nespokojenou reakci a opozici Mardukova kněžstva, vedoucí v roce 539 př. n. l. až ke zhroucení státu a jeho anexi Persií.⁴⁰

O tomto vyprávějí biblické knihy prorocké (Proroci). K nejznámějším proroctvím patří pak to Danielovo, který se ocitl v jámě lvové (Ištarina brána). Daniel vykládá záhadný nápis Mene, tekem, ufarsin, které spočetlo dny mocného Babylonu.

---

³⁸ LEMAIRE, André. Dějiny hebrejského národa. Překlad Mlejnek Josef. Praha:Ern,1994, str. 59

³⁹ SPIEGEL, Paul. Kdo jsou Židé?. Brno. Barrister a Principal, 2010, str. 62

⁴⁰ VALEŠ, Václav, *Konfesní právo: průvodce studiem*, Pleň: Aleš Čeněk, 2008, str.18

2.3. Perské období (538 – 332 př. n. l.)

V roce 538 vydal perský král Kýros edikt, který umožnil všem vyhnancům návrat do své vlasti a přikázal na náklady královské pokladnice znovu vystavět jeruzalémský chrám. Také navrátil zlaté a stříbrné nádoby z Božího domu, které odnesl Nabúkadnesar z jeruzalémského chrámu a donesl do Babylónu.

Pod vedením Zerubabela, jednoho z potomků krále Davida, a velekněze Hagaje se chrám staví na tomtéž místě, kde stával kdysi Šalamounův.⁴¹

Jeho stavba byla dokončena v roce 515 př. n. l. a byly v něm obnoveny bohoslužby (oběti zvířat a zpívání žalmů levity). Od té doby byla dvě židovská centra a to v Judeji a Babylónu.

Ti co se navrátili do své vlasti, to neměli jednoduché. Byli nuceni platit vysoké naturální daně v podobě obilí, vína a oleje. Část těchto daní byla určena na obnovu a opevnění Jeruzaléma a část daní nazývaná jako „chléb místodržitelův“ byla odváděna do pokladnice místodržitele a jeho služebníkům.

Vše se však změnilo s nástupem místodržitele Nehemiáše (445). Nehemiáš odmítl přijímat „chléb místodržitelův“ a v krátké době se mu podařilo opravit hradby. Na to začal organizovat osídlení Jeruzaléma a žádal, aby byl losem vybrán každý desátý člověk z okolních měst a vesnic na jeho osídlení.

V roce 432 př. n. l. reorganizoval odvádění desátků ve prospěch levitů a snažil se prosadit deuteronomní Zákon v celém jeho rozsahu.

Takto označujeme knihy (Dt), Jozue, Soudců, obě Samuelovy a Královské. Původně k nim patřila i kniha Dt, která byla teprve později od nich odtržena a stala se poslední knihou Pentateuchu.⁴²

Je to soubor starých tradic pokrývajících mezilidský, náboženský a politický život židovského obyvatelstva od Jozua až k babylonskému exilu.

S ním souvisí Kněžský kodex, který vznikl v době exilu a pro Pentateuch má zásadní význam. Jedná se o teologický výklad dějin a interpretační vzorec, který napomáhal židovskému obyvatelstvu zachovat si svou náboženskou identitu.

V tomto období se dostává do popředí další osobnost a to kněz Ezdráš. Ten je pověřen perským králem Artaxerxem, aby shromáždil a uspořádal židovské

---

⁴¹ SPIEGEL, Paul. Kdo jsou Židé?. Brno. Barrister a Principal, 2010, str. 63

⁴² FINKELSTEIN, Israel; SILBERMAN, Neil Asher. Objevování Bible: *Svatá Písma Izraele ve světle moderní archeologie*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2007, str. 78

tradice pod názvem „zákon Boha nebes“ (pravděpodobně šlo o nynější Pentateuch).

Jednalo se o příručku, která měla napomoci styku s židovským obyvatelstvem.

Ezdráš se nakonec vypravil na misi do Jeruzaléma, aby židovskému obyvatelstvu předčítal Tóru (Pentateuch).

Vyzval Židy, aby ihned začali slavit svátky, které předepisuje Tóra (Pesach, Šavu'ot a Sukot) a navíc trval na tom, aby se židovští muži rozvedli se svými nežidovskými manželkami.⁴³

I když biblické texty nehovoří, jak mise ministra pověřeného židovskými záležitostmi“ Ezdráše skončila, měla však podle všeho úspěch, protože „Zákon Boha nebes“ byl v provinciích Judeje a Samařska přijat, jak o tom svědčí pozdější místo Pentateuchu v židovské a samaritánské tradici.⁴⁴

Období perské nadvlády můžeme nazývat obdobím míru, která vedla k blahobytu a demografickému rozvoji obyvatelstva, jež čítalo 50 000 lidí.

Soustředovalo se v úzkém pásu kolem Jeruzaléma, od Jericha na východě po Lód a Ono na západě, od Betléma a Nefoty na jihu po Bét-el a Aj na severu.

Tato provincie byla rozdělena na sektory nebo kantony zajišťující robotu (pelek). Byla zařazena do „páté“ zauefratské satrapie (aba-nahara).

Konec značně tolerantní perské nadvlády učinil až Alexandr Makedonský, který roku 333 př. n. l. porazil Peršany u Issu a o rok později se zmocnil Jeruzaléma.⁴⁵

O událostech babylonské a perské nadvlády vypovídají biblická kniha Nehemiášova a Žalmy.

2.4. Helénistické období (332 – 37 př. n l.)

2.4.1. Alexandr Veliký a válka diadochů

Židé se Alexandrovi Makedonskému podrobili, zavázali se platit poplatky, uzavřeli s ním spojenectví, a proto jim bylo umožněno spravovat svou společnost a vyznávat své náboženství (judaismus) dále podle Tóry.⁴⁶

⁴³ srov. STEMBERGER, Günter. Úvod do judaistiky. Praha: Vyšehrad, 2010, str. 40

⁴⁴ LEMAIRE, André. Dějiny hebrejského národa. Překlad Mlejnek Josef. Praha: Erm, 1994, str. 65

⁴⁵ SPIEGEL, Paul. Kdo jsou Židé?. Brno. Barrister a Principal, 2010, str. 18

Z vděčnosti za tuto velkorysost dávají židovští rodiče, kromě jen mála jiných nežidovských jmen, svým synům jméno po tomto vladaři. Tímto jménem mohou být povoláváni i ke čtení Tóry, žehnat Tóře a tlumočit slovo Boží.⁴⁷

Je to jediné nežidovské jméno, které získalo synagogální status hebrejských jmen.

Po dobytí Gazy pronikl Alexandr do Egypta, kde se představil jako potomek bohů postavený na úroveň starých faraonů.

Poté se vrátil zpět do Sýrie a Palestiny. V jeho nepřítomnosti měl na starosti správu tohoto území jeho vojevůdce Parmenion.

Byl to právě Parmenion, kdo jmenoval Andromacha řeckým místodržícím Samařska a vzbudil tak u Samařanů takovou nevoli, že se Andromacha zmocnili a zaživa ho upálili.

Alexandr po návratu z Egypta pochodoval tedy rovnou do Samařská, kde ztrestal vrahy Andromacha a na jeho místo dosadil Memnona (Menóna)

Samáři bylo dobyto a následovně obnoveno v makedonskou vojenskou kolonii.

Alexandr Makedonský umírá v Babylonu v roce 323 př. n. l. a po jeho smrti následovala občanská válka mezi jeho vojevůdci (válka diadochů).

V Egyptě se už na začátku (od konce roku 322) prosadil rázný a ctížádostivý Ptolemaios, syn Lagův, zakladatel dynastie Ptolemaiovců. Zabral Kyrenaiku, ukořistil i Alexandrovu mrtvolu jako vzácnou politickou relikvii a v souladu s tradicí faraonů vznesl nárok na Foiníkií a Koilé Sýrii, jejichž držení zaručovalo kontrolu důležitých obchodních cest a námořních základen.⁴⁸

Nejprve se ji zmocnil v roce 320 př. n. l. na úkor syrského satrapi Laomedonta. V roce 315 př. n. l. se ji zmocnil Antigonos Monofthalmos, ale už v roce 312 př. n. l. ji společně s babylonským satrapou Seleukem dobyl zpět v bitvě u Gazy. To však trvalo pouze pár měsíců a Syropalestina byla opět v držení Antigona.

Antigonos byl nakonec v roce 301 př. n. l. poražen protiantigonovskou koalicí.

---

⁴⁶ POJAR, Miloš. Stručná historie státu Izrael. Praha. Libri, 2009, str. 18

⁴⁷ SPIEGEL, Paul. Kdo jsou Židé?. Brno. Barrister a Principal, 2010, str. 64

⁴⁸ SCHÄFER, Peter. Dějiny židů v antice od Alexandra Velikého po arabskou nadvládu. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003, str. 21

Vítězové přidělili Syropalestinu Seleukovi. Ten už roku 312. př. Kr. znovu ovládl Babylón a založil Seulekovskou dynastií, ovšem nyní jej Ptolemaios překvapil rychlým obsazením provincie.⁴⁹

Seleuk od vojenského řešení upustil a svému bývalému spojenci tuto významnou provincii přenechal. Do budoucna se však nezříkal jejího nároku.

2.4.2. Palestina za Ptolemaiovců (asi 285 – 200 př. n. l.)

Po obsazení Syropalestiny Ptolemaiem I. (305 – 283/282) začala téměř stoletá nadvláda Ptolemaiovců, která byla obdobím všestranné prosperity. Zpočátku nebylo celé území provincie (Sýrie a Foinikie) v Ptolemaiových rukou. Teprve v roce 285 př. n. l. se mu podařilo získat moc nad celým územím podmaněním foinických měst Tyros a Sidón.

Ve 4. a 3. století se židovská diaspora rozvíjela v celé helénistické říši zvláště pak v Egyptě (v Alexandrii).

Nástupce Ptolemaia I. Ptolemaios II. Filadelfos dokonce zvláštním ediktem udělil svobodu židovským zajatcům využívaných ve vojsku.

Navíc v rámci své kulturní a vědecké politiky soustředěné na Músaion a Alexandrijskou knihovnu se postaral o to, aby tyto oficiální instituce měly k dispozici řecký překlad Zákona i jiných židovských posvátných knih. Tento překlad se tradičně nazývá „Sedmdesát“, Septuaginta (Proti Apionovi, II, 45-47; List Aristeia Filokratovi, ŽS, XII, 11-118).⁵⁰

Mezi Židy v diaspoře se stále častěji užívala řečtina na úkor hebrejštiny a aramejštiny, a proto se Septuaginta užívala při čtení Písem ve shromážděních o šabatu.

Za nadvlády Ptolemaiovců proběhlo pět „syrských válek“, které nakonec vítězně zakončil syrský král Antioch III. Veliký (223-187). V bitvě u Paneionu (200) definitivně obsadil celou oblast Syropalestiny a tím začala vláda Seleukovců.

Některé dokumenty však uvádějí, že se tak stalo už roku 311 př. n. l.

---

⁴⁹ SCHÄFER, Peter. Dějiny židů v antice od Alexandra Velikého po arabskou nadvládu. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003, str. 22

⁵⁰ LEMAIRE, André. Dějiny hebrejského národa. Překlad Mlejnek Josef. Praha: Erm, 1994, str. 72

2.4.2.1. Ptolemaiovská státní správa

Ptolemaiovský stát, k němuž připojili „Sýrii a Foinikii jako jeho severní provincií, byl na rozdíl od seulekovské říše do sebe uzavřeným a přísně centralizovaným státním organismem. V jeho čele stál všemocný, božskou důstojností obdařený král. Ten se před svými poddanými, stejně jako ostatní helénističtí monarchové, prezentoval jako „Spasitel“ a „Zjevení boha“. Země a všechny její výdobytky náležely do jeho osobního vlastnictví. Stát byl jeho „domem“, území státu jeho „velkostatkem“: „Král totiž spravoval stát tak, jako by prostý Makedonec nebo Řek spravoval svou domácnost.“⁵¹

Země byla rozdělena na správní jednotky (nomoi = župy v Egyptě, hyparchie v provinciích), v jejichž čele stál strategos, pro věci politické a vojenské, dioiketés pro královskou správu a oikonomoi pro výběr daní a osobních královských důchodů. Ti všichni spadali pod přímou kontrolu ústředního místodržitele v Alexandrii.

I chrámové pozemky byly kontrolovány. Představený chrámu (epistata) byl odpovědný za chrámové dávky placené státu.

Daňový systém ptolemaiovské dynastie byl dokonale promyšlený. Jejím výběrem byl pověřen telónai, který králi garantoval určitou pevně stanovenou sumu, a zodpovídal za její vybrání. Přebytek připadl výběřčím a při nedostatku ručil svým majetkem a majetkem svých ručitelů.

2.4.3. Palestina za Seleukovců (200-167 př. n. l.)

V roce 200 př. n. l. se tedy uzavírá téměř stoleté období vlády Ptolemaiovců (Lagovců) a moci se ujímá Antiochos III.

Antiochos vyhlásil dekret, kterým potvrdil závaznost Zákona pro Židy, osvobodil senát, kněžstvo a služebníky chrámu (chrámoví písaři a zpěváci) od daně z hlavy, od daní koruně a daně ze soli (osobní daně). Tím vlastně přiznal politickou roli senátu neboli Radě starších (gerúsia).

Také obyvatelé, kteří upadli do otroctví, museli být osvobozeni a byl jim vrácen jejich majetek.

---

⁵¹ Rostovtzeff, *Gesellschafts und Wirtschaftsgeschichte*, str. 209

Antiochos se nakonec spojil s Lagovci, tím že svou dceru Kleopatru provdal za Ptolemaia V. Epifana (204-180). Snažil se tím získat spojence proti římské rozpínavosti do Řecka a Makedonie, ale byl poražen v Magnesi pod Sipylem v Lýdii.

Mírové podmínky, které mu nadiktoval Scipius Africanus byly tvrdé. Antiochos byl nucen opustit celou malou Asii západně od Tauru a dvanáct let platit nákladné válečné reparační.

Toho donutilo k tažení do Susiany, aby zde vyplenil chrámy. To se mu stalo osudným, když zemřel při plenění Artemidina chrámu v Elamu.

Nástupcem Antiocha III. se stal jeho syn, méně dynamický Seleukos IV. Filopátor (187-175 př. Kr.). Za jeho vlády se v Jeruzalémě objevily nové proptolemaiovské skupiny, k nimž se patrně přidal i velekněz Oniáš III.⁵² Příčinou byly finanční problémy, které vyplývaly z daní, jež se platily Římu.

Finanční problémy přetrvávali i za krátké vlády jeho syna Seleuka IV. Demétriose (175), který byl nakonec svržen a vzat jako rukojmí do Říma.

Vlády se chopil jeho strýc Antiochos IV. Epifanés (175-164/163). Tomu byla přislíbena velká suma peněz od následovníka Oniáše III. Jásona (bratr Oniáše) za to, že ve své politice podpoří helenizaci Judeje.

Jeruzalém se tak během několika let stal helénistickým městem, přejmenovaným na počest Antiocha IV. na Antiochii.⁵³

Jáson zašel ještě dále a nechal v Jeruzalémě vybudovat gymnasion a efēbion (místa určená péčí o tělesnou a duševní zdatnost mládeže jako řecký symbol) přímo pod jeruzalémským hradem a dal také zapsat v Jeruzalémě Antiochejské. Tím dal členům gymnasia a efēbia politický status.

Tak probíhala postupná přeměna Jeruzaléma v polis řeckého typu.

Provedená přeměna Jeruzaléma v polis tak znamenala odklon od Tóry jako ústavy židovského národa (ethnos) a zrušení ediktu vydaného Antiochem III., potvrzujícího tehdy vlastně pouze tradiční práva z doby perské nadvlády. Došlo tak k úplnému odvratu od židovského chrámového zřízení v podobě, jež přetrvávala po staletí. Nábožensko-kultický význam Tóry zůstal sice (prozatím)

---

⁵² SCHÄFER, Peter. Dějiny židů v antice od Alexandra Velikého po arabskou nadvládu. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003, str. 43

⁵³ LEMAIRE, André. Dějiny hebrejského národa. Překlad Mlejnek Josef. Praha: Erm, 1994, str. 75

nedotčen, avšak původní jednota Tóry jako ústavy státu a náboženské normy se poprvé rozštěpila na stránku „čistě“ náboženskou a stránku politickou.⁵⁴

Jásona nakonec ve velekněžském úřadu vystřídal Menelaos. To se ovšem nelíbilo Jásonovi, který se po falešné zprávě o smrti Antiocha IV. při egyptském tažení zmocnil Jeruzaléma a začal vyvražďovat své odpůrce. Menelaos se zachránil útekem do hradu.

Poté co se Antiochos IV. dozvěděl o vzpouře, opustil Egypt a spěchal do Jeruzaléma. Jáson se dal na útěk a o něco později zemřel v exilu ve Spartě. Antiochos vyvraždil část obyvatelstva Jeruzaléma a pod vedením Menelaa pronikl do svatostánku a zmocnil se chrámového pokladu a posvátných nádob. Správcem Jeruzaléma jmenoval Filipa a správcem Samařska Andronika.⁵⁵

V roce 168 př. n. l. byl Antiochos nucen podniknout druhé egyptské tažení. Po několika úspěších byl nucen se stáhnout, protože mu římský vojevůdce Popillius Laenas hrozil vyhlášením války.

Po svém návratu nařídil systematickou helenizaci Judeje a Samařska. Izraelský Jeruzalém byl vypleněn a ti co přežili, byli odvléčeni do zajetí. Královský legát Gerontos nařídil helenizaci kultu i mravů v Jeruzalémě a Samáří. K tomuto účelu napomáhal zvláštní výnos.

„Král pak poslal do Jeruzaléma a do judských měst posly s vyhláškami, že budou muset žít podle zákonů cizinců, zrušit zápalné oběti obětní dary a úlitby ve svatyni, znesvěcovat šabaty a svátky, poskvřít svatyni a její personál, zřizovat oltáře, háje a modly, porážet vepře a nečistá zvířata, syny nechávat neobřezané a sebe poskvřňovat vším nečistým a ohavným, zapomenout na Zákon a změnit všechna ustanovení. Kdokoli by pak přestoupil královo nařízení, měl zemřít.“⁵⁶

Úplného vrcholu došla tato opatření, když byl jeruzalemský chrám zasvěcen Diovi Olympskému. Slavili se zde pohanské obětiny obětováním prasat a dionýsovské svátky.

---

⁵⁴ SCHÄFER, Peter. Dějiny židů v antice od Alexandra Velikého po arabskou nadvládu. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003, str. 47

⁵⁵ Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Biblická společnost, 1990, 2Mak 5

⁵⁶ Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Biblická společnost, 1990, 1Mak 44-50

Tato opatření byla přijata rozdílně. Ti co nebyli vzděláni v řečtině se nařízením podvolili. Jiní dali přednost odchodu ze země (především do Egypta) nebo se uchýlili na venkov, kde se skrývali, aby mohli zachovávat zákon ve skrytosti.

Královská policie (episkopoi) měla však své donašeče, tak netrvalo dlouho a někteří Židé byli nalezeni a popraveni. Jiní se vzbouřili a zapojili se do odboje (asi 6 000 mužů).

2.4.4. Makabejské povstání (167-142 př. n. l.)

Kněz ze synů Jójaribových Matitjáš Hasmoneovec odmítl se svými pěti syny obětovat před královým zmocněncem v městě Modeinu. Zahubil Žida, který šel slavit pohanskou oběť, a když zabil i královského zmocněnce, dal tím signál k povstání a odešel do hor (1 Mak2).⁵⁷

Ti co se zapojili do odboje, tak ničili pohanské oltáře, obřezávali děti a vypalovali vesnice, které přestoupily na helénismus.

Po smrti Matitjáše (166/165) se stal politickým vůdcem jeho starší syn Šimeón a Juda „Makabejský“ (aram. makaba – kladivo) se stal vůdcem vojenským.

Poté co se Judovi podařilo zabít místodržitele Apolónia, se Antiochos IV. rozhodl vzbouřence vyhladit. Odebral se do Persie a ustanovil nového místodržitele Lýsiáse. Ten byl vyhlazením pověřen.

Lýsiás tedy poslal proti Judovi Nikanóra a Georgiáse v čele vojska, které čítalo 20 000 mužů.

Judovi se však seleukovské vojsko podařilo porazit.

Po této porážce následovaly diplomatické styky. Vzbouřenci žádali, aby mohli žít podle Zákona. Za tímto účelem hledali pomoc u římských Legátů Quinta Memmia a Tita Manilia. Římská intervence slibovala relativně umírněné jednání.

Nakonec se jim dostalo dopisu od samotného krále (nové bádání je toho názoru, že dopis pochází ještě za vlády Antiocha IV. nikoli jeho následovníka Antiocha V.).

---

⁵⁷ LEMAIRE, André. Dějiny hebrejského národa. Překlad Mlejnek Josef. Praha:Ern,1994, str. 77

„Král Antiochos posílá svůj pozdrav židovské radě starších a všem ostatním Židům. Těší nás, máte-li se dobře. Nám se též daří dobře.

Menealos nám vyřídil, že se chcete vrátit a věnovat se každý svým vlastním záležitostem. Těm, kdo se domů vrátí do 30. Dne měsíce xanthika (duben), nabízím usmíření a ujišťuji je, že Židům náleží jejich vlastní stravovací zvyky a zákony jako dříve. Nikdo z nich nesmí být jakkoli stíhán za přestupky, jichž se dopustil. Zároveň vám posílám Menelaa, jenž k vám bude i nadále dobře promlouvat.

Žijte dobře! 15. dne měsíce xanthika roku 148.⁵⁸

Tímto dopisem se přibližně po třech letech ruší zákaz dodržování Tóry a ústava polis fakticky pozbývá platnosti. Juda dobyl Jeruzalém (s výjimkou Akry), očistil chrám dne 25. kislevu 148 (= 14. Prosince 148) obnovil chrámový kult. Svátek zasvěcení chrámu je v židovství podnes živí v podobě svátku Chanuka.⁵⁹

Královské ústupky a znovudobytí Jeruzaléma však stále neznamenalý mír. Juda konsolidoval svoji moc opevněním Chrámové hory a důležité pevnosti Bét-súr. Dále pak podnikl vojenská tažení do sousedních zemí (Galilej a Zajordání), aby tak pomohl svým souvěrcům k bezpečnému návratu do své vlasti.

Seleukovský dvůr se zpočátku držel zpátky, ale poté co zemřel král Antiochos IV. a Lýsiás se stal regentem po dobu mladého krále Antiocha V., se seleukovská říše rozhodla zasáhnout.

Lýsiás společně s Antiochem V. dobyli pevnost Bét-súr a obléhali jeruzalémský chrám. Jeho dobytí zabránilo spory mezi Syřany.

V této době se totiž bývalý regent a tutor Antiocha V. Filipos chtěl chopit moci v Antiochii. Lýsiás a Antiochos V. museli tedy rychle uzavřít s povstalci mír a dovolit jim žít podle jejich zákona. Po rozboření hradeb židovského Jeruzaléma se Lýsiás a Antiochos museli zmocnit Antiochie, kde se mezitím dostal k moci Filipos. Navíc musel nechat Antiochos V. popravit v Bereji prohelénistického velekněze Menelaa.⁶⁰

Sám byl pak Antiochos popraven společně s Lýsiásem, když se k moci dostal syn Seleuka IV. Démétrios I. Soter.

---

⁵⁸ Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Biblická společnost, 1990, 2 Mak 11, 27-33

⁵⁹ SCHÄFER, Peter. *Dějiny židů v antice od Alexandra Velikého po arabskou nadvládu*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003, str. 57

⁶⁰ Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Biblická společnost, 1990, 1Mak 6

Ten na výzvu nového velekněze Alkima (toho ustanovil Antiochos po popravě Menelaa) poslal do Jeruzaléma vojevůdce Nikanora s početným vojskem. To bylo poraženo a Židé dodnes slaví výročí tohoto vítězství jako „den Nikonara“ třináctého dne měsíce adar.

Po tomto vítězství uzavřeli Židé s Římany smlouvu a ti pak napsali Démétriovi, aby upustil od války proti přátelům Říma.

Nicméně tento dopis přišel příliš pozdě. V té době už Démétrios vyslal vojsko v čele s Alkimem a vojevůdcem Bakchidesem na Jeruzalém. Mnoho povstalců se rozprchlo a Juda byl v zoufalém boji zabit.

Povstalci se pak shromáždili kolem bratra Judy Jónatana a usídlili se v judské poušti na východ od Tekoy.

V letech 153/152 se v občanské válce, v níž stáli proti sobě Démétrios I. A jeho rival Alexander Balas, obě strany snažili získat Jónatanovu podporu. Ten se rozhodl pro stranu Alexandra Balasa, který ho jmenoval jeruzalémským veleknězem (říjen 152). Démétrios zemřel o něco později (150). V říjnu 150 se Balas odebral do Ptolemaidy (Ako), aby se oženil s Kleopatrou, dcerou egyptského krále Ptolemaia VI. Filometora (180-145). Při této příležitosti potvrdil Jónatanovi jeho velekněžský titul a učinil jej zároveň vojenským a civilním místodržícím (stratégem a meridarchou) Judeje.⁶¹

Démétrios II. se však nehodlal vzdát trůnu svého otce a v roce 147 př. n. l. se s pomocí místodržitele Koilé Sýrie Apolloniem snažil nabourat spojení mezi Balasem a Jónatanem útokem na Jónatana. To se jim ale nepodařilo. V bitvě u Jafy a Ašdódu byli poraženi.

Balas se nakonec obrátil proti svému tchánovi Ptolemaiovi VI. a to se mu stalo osudným. V roce 145 byl poražen a zabit.

Jónatan byl však překvapivě potvrzen ve svém úřadu velekněze a k Judeji byli připojeny další tři samařské okresy (Afara, Lydda a Ramatajim). Navíc dostala úlevu na daních.

Netrvalo dlouho a trůn si začal nárokovat syn Alexandra Balasa Antioch VI., kterého podporoval vojevůdce Tryfón. Ten pronikl do Antioche a Jónatana

---

⁶¹ LEMAIRE, André. Dějiny hebrejského národa. Překlad Mlejnek Josef. Praha: Erm, 1994, str. 80

potvrdil ve funkci. Potvrdil i správu nad novými okresy a jeho bratra Šimeóna (Šimon) jmenoval stratégem foinicko-pelištejské oblasti.

Nakonec se obával, že se mu to vymkne kontrole a nechal si Jónatana zavolat do Ptolemaidu, kde ho nechal popraviti.

Šimeón se nechal jmenovat hlavou státu a připojil se na stranu Démétria, který mu za to slíbil úplnou úlevu na daních. Tak se nakonec i stalo a židovský lid tak znovu získal politickou nezávislost.

2.4.5. Hasmoneovská dynastie (142-63 př. n. l.)

Jakmile byl Šimeón uznán Démétriem, vyslal poselstva do Říma a Sparty, aby tak potvrdil titul velekněze (archiereus), vojevůdce (strategos) a politického vůdce (hégumenos) v jednom.

Římský senát ve svém rozhodnutí (senatum consultum) uznal Židy jako spojence a přátele Říma. Dále pak potvrdili jeho autoritu v celé diaspoře a všem sousedním vladařům napsali:

„Jestliže nějací zrádci z jejich země utekli k vám, vydejte je veleknězi Šimeónovi, aby je potrestal podle jejich zákona.“⁶²

Smlouvy s Římem obsahovaly klauzuli, která Židům zaručovala v celé římské říši i na území jejich spojenců plnou svobodu vyznání. Bylo to pozoruhodné, neboť byli Židé v roce 139 př. n. l. z Říma vyhnáni pro pokus a maření římských zvyklostí.

Tato zpráva bývá zpochybňována, ale je dost pravděpodobné, že došlo k pokusu zastavit židovský proselytismus. Jinými slovy, zatímco politika v rámci celého impéria byla tolerantní, ve své vlastní metropoli cítili Římané potřebu chránit národní způsob života před cizími vlivy, kterým se nedostalo oficiálního státního posvěcení a jež by tudíž mohly být ve svých důsledcích pramenem sociálních nepokojů.⁶³

Nakonec Šimeón svolal velké mimořádné shromáždění náboženských a politických představitelů země a nechal se potvrdit jako velekněz.

---

⁶² Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Biblická společnost, 1990, 1 Mak15,21

⁶³ GRANT, Michael. *Židé v římském světě*. Překlad Gerik Císař. Praha: Jirí Buchal BB art, 2003, str. 44

Období jeho etnarchátu (řec. etnarchos - vládce lidu) bylo obdobím míru. Tragický byl však jeho konec. Šimeón byl zavražděn svým zetěm Ptolemaiosem a jeho dva synové byli zajati a posléze zabití (Matitjáš a Juda). Tento proseleukovský státní převrat se nakonec nezdařil. Šimeónovu třetímu synovi Jóchananovi (Jan Hyrkán) se podařilo utéct a nechal se prohlásit veleknězem a etnarchem v Jeruzalémě.

Jan Hyrkán byl hned v prvním roce své vlády nucen čelit expanzi Antiocha VII., který dobyl Judsko a Hyrkána obléhal v Jeruzalémě.

Nakonec musel Hyrkán kapitulovat a prosit o mír. Antiochos požadoval vydání všech zbraní, daně za Joppe a za města mimo vlastní Judsko, zajatce a 5000 talentů stříbra, navíc dal strhnout jeruzalémské cimbuří. V porovnání s postupem Antiocha IV. byly tyto podmínky sice poměrně mírné, ovšem syrská nadvláda se tak přinejmenším formálně obnovila. Jan Hyrkán musel také brzy nato poskytnout králi vojenskou podporu, když roku 130/129 př. Kr. Antiochos vytáhl proti Parthům.⁶⁴

Toto vojenské tažení skončilo smrtí Antiocha VII. (129), a to nakonec vedlo ke sporu o syrský trůn.

Jan Hyrkán dokázal využít vnitřních sporů mezi Seleukovci a zmocnil se Medaby a moábského území. Poté zaútočil na Samaří, zmocnil se Šekemu a rozbořil chrám na hoře Garizim. Obrátil se proti Edómsku a obsadil Adorijam a Meréšu. Její obyvatelé mohli zůstat pouze pod podmínkou, že budou obřezáni a že budou zachovávat židovský zákon.

Rozboření chrámu na hoře Garizim znamenalo definitivní roztržku se Samářany. Od té doby se považují za odvěké nepřátele.

Jan Hyrkán ve své zahraniční politice usiloval o dobré vztahy s Římem. Z této doby vznikly také dva dokumenty, které oba obnovují přátelství a spojenectví s Římany a jeden z nich navíc přikazuje Antiochovi IX vydat všechny pevnosti především pak pevnost Joppe, o kterou se od dob Antiocha VII. Sidéty vedly spory.

Ve vnitřní politice se Jan Hyrkán vzdaloval od původních cílů makabejského hnutí a to nakonec dospělo až ke sporu se zbožnými (chasicim).

---

⁶⁴ SCHÄFER, Peter. Dějiny židů v antice od Alexandra Velikého po arabskou nadvládu. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003, str. 71

Hyrkán se důsledně přikláněl na stranu tradičně státotvorných seducejských rodů. Ty tvořila majetná kněžská šlechta, která byla s ohledem na své hospodářské zájmy vždy spíše připravena k náboženským kompromisům, což dokázala už před makabejským povstáním za helénistické nadvlády. Tento politický obrat má na paměti ještě i pozdější rabínská literatura, když vyjmenovává jednotlivá Hyrkánova opatření proti farizeům.⁶⁵

Teologické rozpory stály u vzniku tří velkých náboženských stran saducejů, farizejů a esejců.

Saducejové (hebr. cadokim) byla strana kněží a významných osobností, která lpěla na slávě Chrámu (s ním také zanikla) a nadřazenosti vyvoleného národa. Zakládala svůj duchovní a politický konzervatismus na věrnosti liteře Mojžíšovy Tóry.

Farizejové byla strana, jež uznávala vedle písemné Tóry také tradici ústní. Ta umožňovala učencům interpretovat Tóru a přizpůsobovat ji v rámci definovaných zásad konkrétním historickým okolnostem.

Farizejové (výraz perušim znamená: oddělení) vytvořili určitý druh náboženského řádu, v němž se soustřeďovali náboženští myslitelé, kazatelé a učitelé, usilující o definici zásadních náboženských konceptů judaismu: spravedlnost Boží a lidské svobody, nesmrtelnosti osoby, posmrtného soudu, ráje, očistce a pekla, vzkříšení mrtvých, království slávy. Všechny tyto doktríny přejala prostřednictvím svatého Pavla (jenž se hrdě prohlašoval za „farizeje, syna farizejova“) církev.⁶⁶

V 1. století př. n. l. se rozštěpili na školu Šamajovu, která byla přísná v interpretaci Tóry a školu Hilela, která byla doktrínálně jednotná k farizejskému hnutí, a jejím prostřednictvím došlo k přežití judaismu.

Esejci (eséni) byla strana, jejíž členové pocházeli ze všech společenských vrstev. Žili společně v obcích zasvěcených ideálu náboženského života, ticha, oběti a lásky.

---

⁶⁵ SCHÄFER, Peter. Dějiny židů v antice od Alexandra Velikého po arabskou nadvládu. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003, str. 72

⁶⁶ CHOURAQUI, André. Dějiny judaismu. Překlad Bláhová Alena, Praha: Victoria publishing, 1995, str. 15

Vstup do tohoto společenství zahrnoval slib života podle Mojžíšovy Tóry, života v modlitbě, poslušnosti, chudobě a čistotě ve světle Boha a podřízení se jeho vůli.

Tradiční rituály získaly svůj úplný smysl v horlivě praktikované odloučenosti skrytého života: očišťování vodou, spojení bratří skrze posvěcené víno (kiduš) a chléb, rozdělovaný v průběhu jídel, symbolicky znázorňujících oltářní oběť, modlitby a společné studium – to vše připravovalo duši na věčný život v očekávání definitivního naplnění slibu: posledního soudu, vzkříšení mrtvých, království Božího.⁶⁷

Esejci zanikli v roce 68 př. n. l. zničením jejich sídliště v Kumránu.

Po Hyrkánově smrti (104) se jeho syn Aristobúlos nechal prohlásit za krále. Jeho kralování trvalo pouze rok. Během něho však stihl připojit Galileu a Itureu a jejich obyvatelé nechal podrobit obřízce a židovskému Zákonu.

Na královském trůně ho vystřídal jeho bratr Alexandr Iannaïos, který ke královskému titulu připojil i titul velekněze. Tento titul byl zpochybňován farizeji, kteří napadali jeho kněžství. Tento spor nakonec vedl k tomu, že bylo v Jeruzalémě ukřižováno osm set farizejů. Ostatní ze strachu utekli patrně do Damašku.

Po smrti Alexandra Iannaïa se chopila politické moci jeho žena Alexandra (76-67) a úřad velekněze přidělila svému synovi Hyrkánovi.

Smířila se s Farizeji, jimž přenechala orientaci vnitřní politiky. Vězňové byli osvobozeni, vyhnanci se vraceli a farizejský právní výklad tehdy získal závaznost zákona. Senát neboli Rada starších (gerúsia), jíž předsedal velekněz, se až doposud skládala převážně z kněží a bohatých vlivných osob seducejské strany. Alexandra zajistila přístup do senátu velkému počtu znalců a vykladačů Zákona z farizejské strany, v jejichž čele stál Šimeón ben Šetach⁶⁸.

Vně hranic země praktikovala politiku ozbrojeného míru.

Před svou smrtí určila za krále Hyrkána, ale toho záhy potom napadl a královského trůnu se zmocnil jeho bratr Aristobúlos (67-63)

V roce 63 př. n. l. do Damašku dorazil Pompeius.

---

⁶⁷ CHOURAQUI, André. Dějiny judaismu. Překlad Bláhová Alena, Praha: Victoria publishing, 1995, str. 15

⁶⁸ LEMAIRE, André. Dějiny hebrejského národa. Překlad Mlejnek Josef. Praha: Erm, 1994, str. 89

2.4.6. Hasmoneovská dynastie podřízena Římu

Pompeius uvěznil Aristobúla a Hyrkána (63-40) potvrdil veleknězem a etnarchem (na titul krále už neměl právo). Na oplátku mu Judea platila tribut. Nezávislost hasmoneovského království skončila. Samářsko, Desetiměstí a pobřežní města byly připojeny k římské provincii Sýrie.

Zbývající území židovského státu se nacházelo v jistém „mezistavu“ mezi samosprávou a úplným začleněním do soustavy římských provincií.⁶⁹

Židé v Jeruzalémě, kteří byli spravováni Sanhedrinem (Velehradou), byli rozdělení do pěti správních obvodů (Jeruzalém, Gadara, Amathúnt, Jericho a Sefóris.

V roce 49 př. n. l. vypukla občanská válka mezi Pompeiem a Césarem, kterou nakonec vyhrál César. César potvrdil Hyrkánovi titul velekněze a etnarchy.

V Římě pak senát na Césarův popud vyňal synagogy ze všeobecného zákazu spolčování. Nadto vydal řadu výnosů potvrzujících svobodu vyznání i privilegované postavení židovských komunit ve Foiníkii a Malé Asii. Takové dekrety nebyly ničím novým, ale dosah i podrobné vypracování jednotlivých Césarových ediktů z nich činily cosi, co lze právem nazvat velkou listinou svobod, zajišťující práva židovské diaspory.⁷⁰

V roce 44 př. n. l. byl César zavražděn a po jeho smrti nastaly zmatky, kterých dokázali v roce 40 př. n. l. využít Parthové a Římány ze Syropalestiny vyhnat. Ti se však vrátili a v roce 37. př. n. l. Parthy porazili.

Na královský trůn dosadili Judeje Heroda (Herodes Veliký), jenž byl Žid a syn idumejského vojenského guvernéra.

3. Římské období (37 př. n. l. – 324 n. l.)

3.1. Herodes Veliký (37-4 př. n. l.)

Když v roce 37 př. n. l. převzal moc Herodes, tak se nejprve snažil o konsolidaci moci.

---

⁶⁹ SCHÄFER, Peter. Dějiny židů v antice od Alexandra Velikého po arabskou nadvládu. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003, str. 81

⁷⁰ GRANT, Michael. Židé v římském světě. Překlad Gerik Císař. Praha: Jiří Buchal BB art, 2003, str. 68

Jeho největšími vnitřními protivníky byli příslušníci hasmoneovského rodu a mocenské struktury s Hasmoneovci provázané.

Nejdůležitější oporou hasmoneovské moci byl bezpochyby velekněžský úřad, v jehož vztahu ke králi panovalo vždy jisté napětí. Vzhledem k tomu, že Herodes mohl legitimitu svého postavení opřít pouze o Římem propůjčený královský titul a jakožto „cizinec“ se nemohl stát veleknězem, musel logicky velekněžský úřad oslabit.⁷¹

Nejprve jako velekněze jmenoval Chananela namísto Aristobúla, který byl z hasmoneovského rodu., ale dostal se pod takový politický nátlak, že byl nucen Chananela sesadit a na jeho místo dosadit Aristobúla.

Po čase však usoudil, že je příliš oblíbený, a nechal ho utopit v rybníce u Jericha.

Jeho vraždou skončilo následnictví ve velekněžském úřadu v rámci jedné privilegované rodiny. Herodes navíc zrušil doživotnost úřadu a jeho dědičnost a učinil z něj nástroj své vnitřní politiky.

V zahraniční politice ho nejvíce ohrožovala Kleopatra Egyptská, jež byla milenkou Marka Antonia (po Césarově vraždě spolu s Octavianem Augustem a Markem Lepidem Aemiliem uzavřel politické spojení známé jako druhý triumvirát).

V tomto boji mu nakonec pomohl svár mezi Antoniem a Octavianem Augustem, který nakonec vyústil v bitvu u Aktia v roce 31 př. n. l., kde Antonius prohrál. Ten pak společně s Kleopatrou spáchali sebevraždu.

Augustus potvrdil Herodovo království. Navíc mu vrátil oblast Jericha, k níž ještě přidal Gadaru, Hippos a Samáří, a dále také Gazu, Anthédón, Iopé a Strátónovu tvrz.

Herodes také využil svého vlivu u Augusta a hájil práva Židů v diaspoře. Nechal potvrdit výsady, které jim přiznali Lágovci a Seleukovci. Také nechal vypracovat svazky různých oficiálních dokumentů týkajících se práv Židů z diaspory.

Tyto výsady obsahovaly právo žít podle Židovského zákona a právo posílat oběti do chrámu.

---

⁷¹ SCHÄFER, Peter. Dějiny židů v antice od Alexandra Velikého po arabskou nadvládu. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003, str. 93

Právě v této epoše se rozvíjí židovský proselytismus, který naopak vyvolával antijudaistické reakce. Tyto dva směry se pak často střetávali v průběhu prvního století.⁷²

3.1.1. Státní správa za Heroda Velikého

Za Herodovy vlády byl židovský stát královstvím z milosti Říma a nijak se nelišil od jiných vazalských království poddaných Římu. Herodes sice obdržel královský titul, stalo se tak ovšem teprve v reakci na dosazení Antigona Parthy. Jeho oficiální postavení vymezoval titul *rex socius et amicus populi Romani*, tj. „spojenecký král přítel lidu římského“, podobně jako v případě dalších králů pod římskou „ochranou“. Právním základem jeho královské hodnosti bylo jmenování senátem na Antionův návrh (40 př. Kr.) a jeho potvrzení Oktaviánem Augustem po bitvě u Aktia (31 př. Kr.); na rozdíl od hasmoneovské éry nebyla uzavřena žádná oficiální spojenecká smlouva. Královská hodnost byla Herodovi propůjčena pouze *ad persona* po dobu jeho života, zatímco Hyrkánovi svého času César úřad etnarchy udělil jako dědičnou hodnost.⁷³

Augustus Herodovi přiznal právo, že si sám může zvolit svého nástupce, ale nakonec tak učinil podle svého.

Židovská část území byla rozčleněna na jedenáct toparchií (Jeruzalém, Gofna, Akrabeta, Thamma, Lydda, Emaus, Pelle, Idumea, Én-gedí, Herodeion a Jericho. Galileu tvořilo pět toparchií a židovské Zajordání tři.

3.2. Následnictví Herodovo (4 př. n. l. – 41 n. l.)

3.2.1. Filip, tetrarcha Bataney, Trachonotidy a Gaulanatidy (4 př. n. l. - 34 n. l.)

Území, která dostal Filip, nebyla tradičními židovskými oblastmi. Jejich obyvatelstvo bylo převážně syrského nebo řeckého původu. Jejich náboženství bylo pohanské, tudíž se o Filipa příliš moc nezajímali „zbožní“.

Jeho vláda byla vládou míru. Stejně jako jeho otec Herodes rád budoval. Nechal vybudovat dvě nová města (Paneas a Betsaida).

---

⁷² LEMAIRE, André. Dějiny hebrejského národa. Překlad Mlejnek Josef. Praha: Erm, 1994, str. 97

⁷³ SCHÄFER, Peter. Dějiny židů v antice od Alexandra Velikého po arabskou nadvládu. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003, str. 88

Po jeho smrti byla tetrarchie připojena k provincii Sýrie a později ji Caligula daroval Herodovi Agrippovi I..

3.2.2. Herodes Antipas, tetrarcha Galileje a Perey (4 př. n. l. – 39 n. l.)

Herodes Antipas (novozákonní Herodes) obdržel Galileu a Peraiu (vyjma měst patřících k Dekapoli). Také on vystavěl nová města (Sepfōris, Lívias a především Tiberiadu). Tiberiada byla pojmenována po císaři Tibériovi.

Tomu mnoho sympatií mezi poddanými věrnými Tóře nevyneslo a musel město nechat nuceně osídlit smíšeným pohansko-židovským obyvatelstvem. Tiberiada byla vybudována přesně podle helénistického vzoru: se stadionem, skvostným palácem (s obrazy zvířat), městskou radou (búlé) s radou starších, ale přece jen ještě i s nádhernou synagogou.⁷⁴

Poslední léta jeho vlády byla poznamenána jeho novým sňatkem s Aristobúlovou dcerou Hérodiadou (vnučka Heroda Velikého a tehýně tetrachy Filippa). Se svou první ženou se musel nechat rozvést. To vyvolalo hněv u jejího otce nabatajského krále Aretase, který Antipa v roce 36 n. l. porazil.

Jeho tetrarcha byla darována Herodovi Agrippovi I. a Antipas byl vyhnán společně se svou ženou do Lugduduma.

Z nepokojů během Herdovy vlády vznikla tři nová hnutí.

Zélóti (hebr. kana'im) byli militantní židovské hnutí, v jejímž čele stál Juda Galilejský (syn „lupiče“ Ezechiáše, kterého nechal Herodes popravit). Zélóti považovali Boha za svého „jediného vůdce a učitele“. Významnou roli sehráli za prokurátorů a především za židovské války.

Křtenci bylo židovské hnutí, které se rozvinulo kolem roku 27 n. l. V jeho čele stál Jan Křtitel, podle něhož se mělo duchovní obrácení projevit v obřadu ponořování obrácených do vody.

Toto hnutí se rozvíjelo především v Perey a davový rozruch způsobený Janem vyvolal v Antipovi strach, že začíná povstání. Z opatrnosti, ale možná i proto, že Křtitel otevřeně kritizoval jeho nový sňatek, ho nechal Antipas uvěznit a nakonec popravit v pevnosti Machairús.⁷⁵

---

⁷⁴ SCHÄFER, Peter. Dějiny židů v antice od Alexandra Velikého po arabskou nadvládu. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003, str. 93

⁷⁵ srov. LEMAIRE, André. Dějiny hebrejského národa. Překlad Mlejnek Josef. Praha: Erm, 1994, str. 99

Část jeho stoupců se připojila k Ježíši z Nazaretu.⁷⁶

Nazorejští bylo náboženské hnutí kolem kazatele jménem Ježíš z Nazaretu, který se prohlašoval za Božího syna a potomka Davidova.

Shromáždil kolem sebe učedníky, podle biblického podání uzdravoval nemocné, konal další zázraky a především hlásal lásku k bližnímu svému a příchod Božího království.⁷⁷

Antipas se o něj ze zvědavosti zajímal, ale projevil i svou podezřívavost, takže se okamžitě rozšířilo, že jej chce nechat zabít (L 13, 31). Prohlášen svými žáky za Mesiáše, odebral se Ježíš do Jeruzaléma, kde byl zatčen, vyslýchán veleknězi, kteří byli členy Velerady, a byl na příkaz římského prokurátory Pontia Piláta ukřižován. Jeho žáci však o něm nepřestávali prohlašovat, že se jim třetího dne po své smrti zjevil znovu živý (ŽS, XVIII, 63n).⁷⁸

3.2.3. Archelaos, etnarcha Judeje, Samařska a Idumeje (4 př. n. l. – 6 n. l.)

Archelaos obdržel území Judeje, Samařska a Idumeje. Jeho vláda byla vládou tyranskou a kvůli tomu bylo k císaři posláno poselstvo Židů a Samařanů, aby byl sesazen. Delegace nakonec slavila úspěch. Augustus Archelaa předvolal do Říma a nakonec ho vypověděl do vyhnanství (Vienna v Galii).

Právě s koncem Archelaovy vlády se pojí důležitá změna statusu území pod jeho správou: Judsko přešlo pod přímou správu Říma a stalo se římskou provincií, což mělo za následek prudké zhoršení politických i hospodářských poměrů.⁷⁹

3.2.4. Judea, Samařsko a Idumea za římských prefektů (6 – 41 n. l.)

Řím spravoval Judeju, Samařsko a Idumeju prostřednictvím svého prefekta (prokurátora). Sídlem římského prefekta byla Kaisarea (v době svátku přicházeli do Jeruzaléma). Pro udržení pořádku měli k dispozici vojenský oddíl (auxilia). Ten se skládal z obyvatel z Šaronské roviny a Samařska. Židé byli z vojenské služby zproštěni. Dále pak kromě funkce vojenského velitele vykonával funkci

⁷⁶ srov. BROŽ, Jaroslav. Církev a synagoga v prvním století: Dialog kontroverze. *Teologické texty*. Abrahámovské kořeny křesťanství. 1999, č. 1, str. 11-14

⁷⁷ POJAR, Miloš. Stručná historie státu Izrael. Praha. Libri, 2009, str. 20

⁷⁸ LEMAIRE, André. Dějiny hebrejského národa. Překlad Mlejnek Josef. Praha:Ern,1994, str. 99

⁷⁹ SCHÄFER, Peter. Dějiny židů v antice od Alexandra Velikého po arabskou nadvládu. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003

soudní, včetně *ius gladii* a řídil finanční správu. (zejména výběr daní). Podkladem výběru daní byl sčítání lidu (*census*).

Sčítání lidu za prvního prefekta Coponia narazilo na silný odpor a vyvolalo povstání Judy Galilejského (*supra*).

Jinak prefekt nerušil místní instituce a Velerada mohla nadále ustanovovat zákony a soudit Židy (vyjma římských občanů). Velekněze jmenoval prefekt nebo legát Sýrie tak, aby pocházel z jedné ze čtyř velkých rodin (Fiabiové, Boéthové, Ananové a Kamitové).

3.3. Herodes Agrippa (37- 40 – 41 – 44 n. l.)

Agrippovi (syn Aristobúla) se podařilo získat přízeň Caliguly. Ten mu po svém nástupu k moci přidělil starou Filipovu tetrarchii (37) a později tetrarchii Heroda Antípy (40).

V době, kdy byl zavražděn Caligula, byl v Římě a podpořil při nástupu k moci Claudia, který mu přiznal Judeu a Samařsko. Herodes Agrippa I tak vládl na stejném území jako jeho děd Herodes Veliký.

Obnovení monarchie, k němuž došlo po pětatřiceti letech římské nadvlády, přineslo většině Židů hluboké uspokojení. Jedinou oblastí, kterou bylo třeba novým poměrům přizpůsobit, byl saducejský velekněžský úřad, který v dobách, kdy Judea byla pouhou provincií, byl *de facto* nejvyšším reprezentantem Židovstva. Nyní však, i když Agrippa se s ohledem na svůj původ sám veleknězem stát nemohl, musela tato nejvyšší náboženská funkce tak či onak dostat do jeho stínu.⁸⁰

Agrippa sesadil současného velekněze Theofila z rodiny Ananů a nahradil ho Šimonem Kantherasem, jenž byl z druhé velekněžské dynastie Boéthů. Tato volba se nakonec neosvědčila, tak se Agrippa vrátil k rodině Ananově, a veleknězem se stal Mathias.

Své panování opíral o farizeje. Byl nesmírně zbožný a těšil se velké oblibě. Tento příklon k tradiční židovské zbožnosti a politice souvisel s posílením národního prvku. To sebou neslo i nebezpečí konfliktu s Římem.

---

⁸⁰ GRANT, Michael. Židé v římském světě. Překlad Gerik Císař. Praha: Jiří Buchal BB art, 2003, str. 136

Agrippa se snažil posílit na severní straně Jeruzaléma hradby (tzv. třetí zeď) a uspořádat setkání v Tiberiadě s pěti dalšími vazalskými králi poddanými Římu. Tato snaha o nezávislost byla však zmařena syrským místodržitelem Marsusem.

Agrippa zemřel v Kaisareji a císař Claudius podřídil Palestinu pravomoci římského prokurátora.

V této době také díky dynamismu „Helénistů“ začínají žáci Ježíše z Nazaretu vytvářet svá společenství v diaspoře. Především v Damašku, na středozezemním pobřeží a v Antiochii. Tam se jim také dostalo poprvé označení „křesťané“ (z řeckého *christos*, „pomazaný, mesiáš“) a vyvolávali podiv u pohanů (Sk 11, 19-26). Tento prosyletismus nazorejských a především jejich otevřenost k pohanům vyvolaly stále rostoucí odpor farizeů. Na jejich nátlak nechal Agrippa zadržet Petra a Jakuba, bratra Janova, kterého král dal dokonce popravit (Sk 12, 1nn) (43/44).⁸¹

3.4. Římští prokurátoři (44 – 66 př. n. l.)

Největší část Palestiny se po smrti Agrippy I. (roku 44 po Kr.) opět dostala pod přímou římskou správu. Poslední fáze před vypuknutím války je poznamenána stále se vyostřující vnitropolitickou situací, která nakonec musela téměř nevyhnutelně vyústit ve válku. Téměř všichni prokurátoři této doby (bylo jich sedm) byli neschopní a mysleli jen na to, jakým způsobem by provincií finančně vysáli.⁸²

Prokurátoři také napadali židovské náboženské a národní citění. Dohnali tím později celý lid k revoltě proti Římu (židovská válka), které předcházely loupeživé nájezdy militantního hnutí zélótů.

První prokurátor Cuspius Fadus (44-46) musel čelit povstání Theudase. Toho pak nechal popravit. Druhý prokurátor Tiberius Iulius Alexander (46-48) nechal popravit vůdce zélótů Jakuba a Šimeóna. Za Venditia Cumana (48-52) se množili incidenty. Nakonec musel Claudius jmenovat novým prokurátorem Felixe (52-60). Ani jeho jmenování nepřineslo úspěch, a tak byl Nerem sesazen, a nahradil ho Porcius Festus (60-62). Ten nechal do Říma odvést Pavla (Saul), bývalého farizeje, který se stal křesťanským mluvčím a nejaktivnějším

⁸¹ LEMAIRE, André. Dějiny hebrejského národa. Překlad Mlejnek Josef. Praha: Erm, 1994, str. 102

⁸² SCHÄFER, Peter. Dějiny židů v antice od Alexandra Velikého po arabskou nadvládu. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003, str. 115

stoupencem přijímání pohanů. Za prokurátora Albina (62-64) se vše opět jen zhoršilo. Sikariové (zélóti ozbrojení dýkami) brali rukojmí jako výměnu za uvězněné druhy. Albinus byl nakonec nucen všechny uvězněné propustit. Sám se pak vypravil do Říma. Jeho nástupcem se stal Gessia Flora (64-66). Situace už byla natolik vážná, že nakonec vyústila ve válku.

3.5. Židovská válka (66 – 74 n. l.)

V roce 66 n. l. prokurátor Gessius Florus vztáhl ruku na chrámový poklad. Tato událost vyvolala řetězovou reakci vzpour a represálií, které vyústily ve válku. Nakonec byl nucen stáhnout se do Kaisareje, odkud se snažil o smíření s povstalci prostřednictvím Agrippy II. Veškeré pokusy byly však marné.

V Jeruzalémě pak dal představený chrámu (segan) Eleazar, syn kněze Ananiáše, podnět k zastavení každodenní oběti za císaře. To bylo rozhodující aktem vzpoury a oficiálním odtržením společenství jeruzalémského kultu od římského panství.⁸³

Pod vedením Agrippy II. a Herodiánů se velekněžské rodiny (obzvláště Ananiášova) a přední farizeové jako zastánci míru pokusili potlačit vzbouřence silou, ale vojsko Agrippy II. bylo poraženo v Jeruzalémě, Ananiáš byl zabit, královský palác vypálen a poslední Římané chladnokrevně popraveni (17. Elul 66).⁸⁴

Vražda velekněze Ananiáše později stála za příčinou rozdělení zélótů.

Proti tomu se snažil zasáhnout syrský místodržitel Cestius Gallus se svou dvanáctou legií. Vyrazil na Jeruzalém a snažil se dobýt chrám. To se mu ale nepovedlo, a tak se raději stáhl. Při ústupu padl do léčky poblíž Bet-chóronu a dal se na útěk.

Toto vítězství se změnilo ze vzpoury v boj o nezávislost, ke kterému se přidali velekněží, vůdcové farizejů, saduceů a esejců. Povstání bylo organizované. V čele hlavního města stál Josef (syn Góriónův) a velekněz Annáš. Ješua (syn Sapfiův) a Eleazar (syn Ananiáše) vedli Idumeju, zatímco Josef Flavius (syn Matatjášův) řídil Galileu. Města byla opevňována a obyvatelstvo se cvičilo ve zbrani.

---

⁸³ SCHÄFER, Peter. Dějiny židů v antice od Alexandra Velikého po arabskou nadvládu. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003, str. 119

⁸⁴ LEMAIRE, André. Dějiny hebrejského národa. Překlad Mlejnek Josef. Praha: Erm, 1994, str. 104

Po této porážce pověřil Nero k potlačení zkušeného vojevůdce Vespasiána. Tomu se povedlo už koncem roku 67 n. l. obsadit sever Palestiny (Tiberiada, Tarichaj, Gamala, hora Tábor).

Tyto postupné neúspěchy vedly k přitvrzení povstání a v Jeruzalémě dokonce k občanské válce: Jan z Gischaly a zélóti uchopili moc a dosadili za nového velekněze Pincase z Chavty, pravděpodobně sádokovce. S podporou skupiny Idumejců pak zélóti zlikvidovali vynikající muže a příslušníky velkých kněžských rodin.⁸⁵

Do roku 69 n. l. pak Vespasiánus dobyl celou Palestinu vyjma Jeruzaléma. V jejím dobytí mu zabránilo jeho zvolení císařem. Vydal se tedy do Říma a úkolem dobytí Jeruzaléma pověřil svého syna Tita.

Tomu se to povedlo o rok později (70). Město včetně chrámu bylo srovnáno se zemí a obyvatelé, kteří přežili, byli odvedeni na práce v dolech nebo určeni pro gladiátorské hry.

Nyní už vzdorovali jen pevnosti Herodeion, Machairús a Masada. Jejich zničením byl pověřen judský místodržitel Lucilius Bassus. Podařilo se to až jeho nástupci Flaviovi Silvovi v roce 74 n. l.

Zničení druhého chrámu znamenalo konec židovského státu ve starověku. Judea se stala zvláštní provincií se stálou posádkou oddělenou od Sýrie. Velerada byla rozpuštěna a zničený chrám už nemohl sloužit jako národní obětní místo.

3.6. Mezi válkami (74 – 132 n. l.)

3.6.1. Rabíni

Plamen judaismu se v Judeji udržel i po roce 70, ale už ne ve zničeném Jeruzalémě. Na jeho přežití má lví podíl postarší obchodník a soudce, farizeus Jóchanan ben Zakaj. Ten patrně ještě před koncem obležení Jeruzaléma (za okolnosti opředených mnoha legendami) přešel k Vespasiánovi a poté obdržel svolení odejít do Javné na pobřeží a založit tam osadu uprchlíků, z níž se posléze vyvinulo uznávané centrum židovské učenosti. Farizeům, kteří v tamní akademii vyučovali, se posléze začalo říkat rabíni.⁸⁶

---

⁸⁵ LEMAIRE, André. Dějiny hebrejského národa. Překlad Mlejnek Josef. Praha: Erm, 1994, str. 105

⁸⁶ GRANT, Michael. Židé v římském světě. Překlad Gerik Císař. Praha: Jiří Buchal BB art, 2003, str. 198

Označení „rabíni“ je odvozeno od titulu rabi, původně tedy „můj učitel, můj mistr“, brzy však prostě s významem „učitel, mistr“ bez zvláštní funkce přivlastňovacího zájmena „můj“. Babylonští učenci nesli na rozdíl od svých palestinských kolegů titul rav (čili „učitel, mistr“ bez přivlastňovacího zájmena „můj“), zatímco význační představitelé pozdějšího rabínského judaismu po r. 70 po Kr. dostali čestné označení raban („náš učitel, náš mistr“). Všeobecné označení stavu učenců je chachamín - „moudří“ nebo talmidej chachamín - „žáci moudrých, žáci učenců“.⁸⁷

Rabínský judaismus je založen na třech pilířích. Prvním pilířem je Tóra. Podle rabínského učení převzal Mojžíš od Boha Tóru ve dvou podobách. Byl to starozákonní text (psaná Tóra) a ústní podobu (ústní Tóra). Ta je tedy druhým pilířem (judaismus dvojí Tóry). Podle představitelů rabínského judaismu se byl materiál ústní Tóry přenášen v ústní podobě řetězcem tradentů do té doby, než byla její část zapsána. Nejdůležitějším materiálem je Babylonský talmud (Bavli). Ten je druhým nejposvátnějším textem. A třetím pilířem jsou pak sami učenci.

Jak z diachronního tak ze synchronního pohledu jsme konfrontováni nikoli s jedním, ale s mnoha judaismy. Předexilní a poexilní chrámový judaismus, později judaismus Římany helenizované Judeje – hnutí saduceů, farizeů nebo kumránského společenství, ještě později různé skupiny pohybující se na pomezí křesťanství, ale také třeba samaritáni nebo karaité – to je jen neúplný výčet variant různých judaismů, ať už rabínský judaismus předcházející nebo se s ním časově překrývající.⁸⁸

3.6.2 Povstání za Trajána (115 – 117 n. l.)

Po katastrofálním výsledku první války proti Římanům následovalo období klidu. To narušilo až povstání za císaře Trajána. Traján byl nucen bojovat s Parthy na východě země a toho využili Židé v Kyrenaice a Egyptě a vzbouřili se. Brzy je následovali Židé na Kypru a v Mezopotámii. Povstání bylo namířeno proti pohanským obyvatelům v daných oblastech. Velké nebezpečí představovalo povstání Židů v Mezopotámii právě na citlivé východní hranici. Úkolem potlačit

---

⁸⁷ SCHÄFER, Peter. Dějiny židů v antice od Alexandra Velikého po arabskou nadvládu. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003, str. 130

⁸⁸ SLÁDEK, Pavel. Malá encyklopedie rabínského judaismu. Praha: Libri, 2008, str. 11

povstání pověřil maurského generála Lusie Quieta. Tomu se to podařilo a za odměnu byl jmenován judským místodržitelem. Palestiňští Židé se povstání s největší pravděpodobností neúčastnili. Povstání bylo tedy čistě diasporní.

Snad právě proto, že Judsko se v té době změnilo z prétorské provincie na provincii konzulární. Toto povýšení do nejvyšší kategorie římské soustavy sebou neslo také to, že v zemi byla umístěna druhá legie, ke které později přibyla legie další. Byl v tom patrně záměr o předejití přenesení povstání do Palestiny.

3.7. Povstání Bar Kochby (132 – 135 n. l.)

Palestiňští Židé těžce nesli, že na troskách Jeruzaléma byl vybudován vojenský tábor, v němž se ubytovala desátá římská legie, a že na rozvalinách chrámu byla postavena socha císařova; to samo ještě nedávalo podnět k dalšímu povstání. Teprve když se císař Hadrianus po své návštěvě Palestiny r. 130 rozhodl, že na místě židovského Jeruzaléma postaví římské město, které nazve jménem svého rodu a přízviskem hlavního římského boha Aelia Capitolina, a na místě chrámu Hospodinova postaví chrám Diův, rozhodli se Židé, že tomu zabrání, byť s největšími oběťmi.⁸⁹

Povstání vypuklo v roce 132 př. n. l. a do jeho čela se postavil Šimon bar Kozeba, který díky podpoře významného farizeje a náboženského učence rabína Akivy získal podporu židovského obyvatelstva. Se Šimonem byly spojovány mesiášské představy a bylo mu dáno přízvisko bar Kochba („Syn hvězdy“). Poté co bylo Římany povstání potlačeno a mesiášské naděje zklamány, tak byl přejmenován na bar Koziba („Syn lži“).

Zpočátku povstání slavilo úspěch a Židům se povedlo osvobodit velkou část Judska a zavést svou vlastní správu. Nakonec Hadrián povolal svého nejlepšího vojevůdce Sixta Julia Severa z Británie a ten povstání potlačil. Místem posledního vzdoru se stala pevnost Bétér jihozápadně od Jeruzaléma. Tam byli povstalci včetně Bar Kochby pobiti.

Statisíce Židů zahynuly anebo uprchly do různých koutů římské říše i za její hranice (zejména do Persie), v zemi tentokrát zůstala už jen malá část z nich. Na místě Jeruzaléma vznikla osada Colonia Aelia Capitolina, do níž byl Židům

---

⁸⁹ SEGERT, Stanislav. Starověké dějiny židů. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1995, str. 220-221

zakázán vstup pod trestem smrti. Název provincie Iudea zmizel z mapy světa a byl nahrazen názvem Syria Palestina. Další dějiny Židů se pak převážně odehrávaly v diaspoře (galutu).⁹⁰

Židům bylo navíc zakázáno vyučovat Zákon a provádět obřizku

3.8. Od Bar Kochbova povstání

Prvním místem, kde se rabíni po katastrofě Bar Kochbova povstání shromáždili, byla malá obec Uša v horní Galileji. Zde se jako patriarcha (násí) a představený sanhedrinu brzy prosadil r. Šimon ben Gamilei, jeho zástupci se stali jeho soupeři r. Natán a r. Meír.⁹¹

Vztahy mezi Židy a Římany se zlepšovaly, a Šimona ben Gamaliele uznali za zástupce židovského národa. Navíc Hadrianův nástupce Antonius Pius (136-161) zrušil zákaz obřizky. Židé tak mohli obřezávat své vlastní syny.

Rozkvětem rabínského judaismu je pak období, kdy se Jehuda ha-Nási (175-217) se sanhedrinem přemístil do Bét-šearím a začalo se pracovat na kodifikaci tradice ve velkých celcích Mišny a Tosefty (200).

3.8.1. Mišna

Od Ezdrášových dob se veškerá aktivita Izraele obracela k pečlivému zkoumání (daraš) Hospodinova zákona, jehož duch měl být proniknut tak, aby se dal aplikovat jakožto zákon života. Midraš aneb výklad Tóry se zrodil ze snahy o pochopení posvátného textu ze světského hlediska. Z jediného zdroje Božího slova se tak vyvinuly dva velké exegetické proudy, midraš halacha čili zákonodárná nauka o právních pasážích Tóry, tedy její pokračování k praktickému použití (halacha aneb postup) a midraš hagada, volný komentář k narativním partiím Tóry.⁹²

Židovské školy (Cesarea, Sepforis, Tiberias a Uša) svou neúnavnou aktivitou šířili tuto tradici ústní formou z jednoho století na druhé. Po katastrofě, kterou Izrael postihl po Bar Kochbově povstání, bylo nutné tuto nauku

---

⁹⁰ POJAR, Miloš. Stručná historie státu Izrael. Praha. Libri, 2009, str. 21-22

⁹¹ SCHÄFER, Peter. Dějiny židů v antice od Alexandra Velikého po arabskou nadvládu. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003, str. 155

⁹² CHOURAQUI, André. Dějiny judaismu. Překlad Bláhová Alena, Praha: Victoria publishing, 1995, str. 26

kodifikovat. Kodifikaci završil Jehuda ha-Násí, který se částečně na Mišně podílel.

Tento spis psaný pozdní hebrejštinou, vyznačující se rafinovanou elegancí, je rozdělen do šesti oddílů neboli pořádků (sedarim), šedesáti tří traktátů (masechtot) a pěti set dvaceti tří kapitol (perakim). Šest oddílů (Semena, Období čili svátky, Ženy, Škody, Svaté věci a Čistota) obsahuje základy doktríny a kultury Izraele inspirované Biblií, z níž se Mišna snaží vyextrahovat důležité principy poznání a jednání.⁹³

Mišna byla kodexem, jenž byl přijímán exilovými učenci jako společný základ výuky Tóry a dala mu právní charakter.⁹⁴

3.8.2. Tosefta

Jde o sbírku tanajských látek traktovaných stejným jazykem a uspořádaných stejným způsobem jako Mišna. Ačkoliv v Toseftě chybí 5 traktátů do plného počtu 63 traktátů Mišny, je čtyřikrát rozsáhlejší než Mišna. Podle zmínky v babylonském Talmudu stojí za rozhodující anonymní vrstvou Tosefty tanajec rabi Nechemja. Podle gaonských respoz jsou jejími redaktory izraelští amorajci 3. st. n. l., rabi Chija a rabi ošaja.⁹⁵

Samotný název Tosefta (aram. dodatek) naznačuje, že se jedná o látku, která se nedostala do Mišny.

3.9. Krize římské říše

Ve 3st. n. l. zasáhla římskou říši hospodářská a politická krize, která se odrážela i na Palestinských Židech. Důvodem často bývá označováno časté střídání císařů, které začíná již od severovského císařského rodu (Septimus Severus - 193 n. l.) a zvláště pak za tzv. vojenských císařů (od roku 235 n. l.). Každou takovou změnu provázely velké zvraty a otřesy v centrální správě a provinciích.

---

⁹³ CHOURAQUI, André. Dějiny judaismu. Překlad Bláhová Alena, Praha: Victoria publishing, 1995, str. 26-27

⁹⁴ srov. STEMBERGER, Günter. Talmud a midraš: Úvod do rabínské literatury. Překlad Sláma Petr. Praha: Vyšehrad, 1999, str. 164-167

⁹⁵ SLÁMA, Petr. Tanu Rabanan: *Antologie rabínské literatury*. Praha. Vyšehrad, 2010, str. 76

K tomu navíc s rozšiřováním křesťanství klesal význam starých náboženství, která sloužila jako pojivo rozdílných částí impéria.

V této době již měli křesťané vedle Starého zákona, převzaté od Židů v jeho širší, alexandrijské podobě, též svůj Nový zákon jako druhou část biblického kánonu. Podnět k vytvoření novozákonního kánonu dal v polovině druhého století maloasijský křesťan Markión, jenž chtěl křesťanství oprostít od přísného starozákonního Hospodina a jeho Zákona.⁹⁶

4. Izrael v době středověku

4.1. Židovská diaspora pod vládou křesťanského Říma a Byzance

4.1.1. Konstantin Veliký (324 – 337 n. l.)

Po svém slavném vítězství u Milvijského mostu roku 312 se samovládcem západní části říše stal Konstantin. A když pak roku 324 po Kr. nedaleko Byzantia porazil císaře východu Licinia, stal se poprvé v dějinách vládcem Palestiny křesťan.⁹⁷

Zpočátku jeho opatření alespoň formálně poskytovala židovskému náboženství a jeho vyznavačům větší svobodu. V roce 313 n. l. obnovil toleranční edikt (311) a učinil tak křesťanství rovnoprávným a uznávaným náboženstvím (*religio licita*). Křesťanství tedy povýšilo na roveň židovství a dostalo stejná privilegia.

Katolickým představitelům to však brzy nestačilo a snažili se pro svou církev získat vedoucí postavení. V roce 315 n. l. vydal Konstantin nařízení, kde stanovil, že kdo opustí židovství a přistoupí ke křesťanství, nesmí být ukamenován svými souvěrci. Naopak kdo by přiměl křesťana k židovství, měl být potrestán jako odpadlík.

Dalším opatřením, o kterém se usnesl koncil v Nikaji (325), mělo být zakázáno maloasijským křesťanům slavení velikonoce. Byly zakázány i další křesťanské zvyky, které se podobaly těm židovským.

---

⁹⁶ SEGERT, Stanislav. Starověké dějiny židů. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1995, str. 231

⁹⁷ SCHÄFER, Peter. Dějiny židů v antice od Alexandra Velikého po arabskou nadvládu. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003

Na konci své vlády přidal ještě jedno opatření (335). Zakázal obřezávat křesťanské otroky (konverzi k židovství) a otroka obřezaného proti zákazu prohlašuje za svobodného. Později je nemohli mít vůbec.

4.1.2. Konstantius II. (337 – 361 n. l.)

Po smrti Konstantina Velikého si římskou říši rozdělili jeho tři synové Konstantin, Konstantius a Konstans. Orient dostal Konstantius (II.) a jeho dva bratři se podělili o západní část říše. Roku 340 porazil Konstans svého staršího bratra Konstantina II. a stal se jediným vládcem Západu. Po Konstantově smrti (r. 350) a vítězství nad jedním uzurpátorem (r. 352) ovládl celou říši Konstantius.⁹⁸

Ten pokračoval v politice svého předchůdce. Židům zakázal brát si křesťanské ženy (339). Křesťanovi, který přestoupil k židovství, měl být zabaven majetek a také začal s výstavbou kostelů v Galileji.

Není divu, že tato politika narážela na odpor, takže roku 351 galilejští Židé povstali a přemohli římskou posádku, v hlavním městě Galileje, která se dříve jmenovala Sepföris, tehdy však již (od doby Diocletianovi) Diokaisareia. Římské vojsko pod vedením Ursinovým však brzy Židy porazilo a obsadilo jejich střediska v Galileji a Lyddě.⁹⁹

4.1.3. Restaurace za Juliána Apostaty (361 – 363 n. l.)

Postavení Židů se zlepšilo, když se stal římským císařem Juliánus (361). Juliánus se vrátil k původnímu římskému pohanství (sám byl jako dítě pokřtěný) a snažil se ho posílit proti nastupujícímu křesťanství. Odtud je výraz Apostata („odpadlík“). Jeho sympatie patřili i Židům, kteří byli křesťany utlačováni.

Těm navíc slíbil, že ze státní pokladnice vystaví jeruzalémský chrám a Jeruzalém se opět stane židovským městem. Nicméně z tohoto záměru sešlo, protože Juliánus po dvouletém panování zemřel v bojích s Peršany.

Jeho opatření byla odvolána a vše se vrátilo do původního stavu. Židé, kteří očekávali výrazné zlepšení jejich postavení, byli hluboce zklamáni.

---

⁹⁸ SCHÄFER, Peter. Dějiny židů v antice od Alexandra Velikého po arabskou nadvládu. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003, str. 171

⁹⁹ SEGERT, Stanislav. Starověké dějiny židů. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1995, str. 241 - 242

Jeho nástupce Joviánus obnovil dřívější postavení křesťanství a v jeho politice pokračoval i císař Valentiniánus.

Daší císař Valens však náležel k ariánskému směru křesťanství (učení, které popíralo božství Ježíše Krista) a to Židům přineslo příznivější postoj.

4.1.4. Theodosius I. (379 - 395 n. l.) a Theodosius II. (408 - 450 n. l.)

Theodosius I. („Veliký“) byl v roce 379 císařem Gratianem jmenován augustem Východu. K jeho hlavním cílům patřilo i uhájení politické a náboženské jednoty říše. Ještě před svým křtem koncem roku 380 vydal 28. Února 380 edikt, v němž zakázal ariánství a všem národům říše předepsal athanasovský „katolicismus“. Spolu s pozdějším zákazem všech pohanských kultů šlo o rozhodující krok na cestě ke křesťanství jako státnímu náboženství.¹⁰⁰

Theodosius I. obnovil protižidovskou politiku a vydal řadu nařízení postihujících Židy a jejich samosprávu. Opět byl obnoven zákaz sňatku s křesťankami (388) a jejich porušení postavil na roveň cizoložství.

Také byla zakázána výstavba nových synagog. Některé dal dokonce zbořit.

Na druhou stranu Židovský patriarcha v Palestině a představení synagog byli osvobozeni od placení daní.

V roce 395 došlo k rozdělení římské říše na západní a východní. Židé byli tehdy rozptýleni i po celém území západní části, většinou jen malých, daleko od sebe roztroušených společenstev. Naprostá většina židovských občanů žila na východě, v Palestině, v Sýrii a v Egyptě.¹⁰¹

Východořímská říše se více soustředila na podporu oficiálního křesťanství a s tím souvisela protižidovská opatření.

První opatření vydal první východořímský císař Arcadius (395 – 408). Opatřením se zakazovalo konání sbírek ve prospěch patriarchy v Palestině. Vybrané peníze měli být dány do státní pokladny.

Po krátkém panování Arcadia se stal východořímským císařem Theodosius II.. Ten si počínal daleko systematictěji. Židy a křesťanské heretiky označil za

---

¹⁰⁰ SCHÄFER, Peter. Dějiny židů v antice od Alexandra Velikého po arabskou nadvládu. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003, str. 176

¹⁰¹ SEGERT, Stanislav. Starověké dějiny židů. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1995, str. 242

ohavné. Stavba nových synagog zůstala nadále zakázána. Židé nesměli zastávat funkce ve státní správě a dokonce zrušil úřad patriarchy.

Zrušením úřadu patriarchy došlo k odstranění posledních pozůstatků ústřední židovské správy. Znamenalo to rozhodující oslabení vnitřní jednoty Palestiny a diaspory a vnější reprezentace židovstva vůči státním orgánům. Židé a židovství se pro křesťanský stát stávali stále více okrajovými záležitostmi, s nimiž se mohlo nakládat podle rozličných místních poměrů. Židé tak byli ve stále větší míře vystaveni libovůli místní vládci.¹⁰²

Palestina byla podřízena syrskému antiochovi.

Postavení Židů se zlepšilo až za císařovny Eudokie. Ta obnovila jeruzalémské hradby a dosáhla jmenování jeruzalémského biskupa na patriarchu.

Tato opatření však posílila i palestinské křesťany, kteří už v té době tvořili většinu. Podpora křesťanství vedla k povstání Samaritánů. Ti byli záhy poraženi a dostali zákaz vstupu na jejich posvátnou horu Garizim. Navíc jejich synagoga byla přeměněna v křesťanský kostel.

4.1.5. Babylónský talmud

V Babylónii se studium Zákona úspěšně rozvíjelo již ve 3 století n. l., avšak teprve koncem 5. století byl dokončen velký soubor učených diskusí na základě mišny, babylónský talmud.¹⁰³

Ten je osmkrát delší než ten jeruzalémský a liší se od něho sevřenější argumentací, živějším přístupem a hlubšími postřehy.

Jeruzalémský a babylonský talmud jsou všeobecné encyklopedie tradičního vědění Hebrejů, redigované podle vzoru Mišny v šesti sedarim (pořádcích neboli oddílech), z nichž každý obsahuje určitý počet traktátů; každý traktát se dělí na kapitoly, rozdělené dále na paragrafy.¹⁰⁴

---

¹⁰² SCHÄFER, Peter. Dějiny židů v antice od Alexandra Velikého po arabskou nadvládu. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003, str. 179

¹⁰³ SEGERT, Stanislav. Starověké dějiny židů. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1995, str. 247

¹⁰⁴ CHOURAQUI, André. Dějiny judaismu. Překlad Bláhová Alena, Praha: Victoria publishing, 1995, str. 28

4.1.6. Justinián (537 – 565 n. l.)

Císař Justiniánus (537 – 565) dal hned na začátku své vlády shrnout dosavadní právní předpisy do jednotného kodexu, podle něhož byla stará omezení Židů opět obnovena a soustavně dodržována. Tento byzantský právní řád jako Corpus iuris civilis převzala většina středověkých evropských křesťanských států, a tvořil tak po dlouhá staletí základ právního postavení Židů.¹⁰⁵

V rámci civilního práva obnovil ustanovení, které Židům zakazovalo vlastnit křesťanské otroky a pokud je už měli, tak byli nuceni je osvobodit. V oblasti smluvního práva byla Židům přiznána svoboda podílet se na závěti.

Justinián povolil při čtení Písma při bohoslužbě v synagoze řecký překlad a stanovil, v co mají Židé věřit (vzkříšení mrtvých, existence andělů a Poslední soud). Zároveň zakázal v synagoze používání tzv. deuterósis (souhrn veškeré vykladačské tradice).

Tradiční výklad Bible (především v midraších) se očividně stal pevnou součástí synagogální bohoslužby. Justinián se tedy svým zákonem pokusil zasáhnout do věroučných obsahů židovského náboženství (bezpochyby ve prospěch křesťanství); předpokládá se, že Justiniánův zákaz deuterósis byl jednou z příčin rozkvětu synagogální poesie (pijut) v byzantské době.¹⁰⁶

4.2. Perská nadvláda

Doba od Justiniánovy vlády byla dobou rostoucího napětí mezi byzantskou mocí a Židy. Za Justiniána II. (565 - 578) došlo v Palestině k samařsko-židovskému povstání (578). Císař Maurikios (582 – 602) a Fókas (602 – 610) se zase snažili Židy obrátit na křesťanství. Měli však jen malý úspěch.

Právě počátek vlády Fókase byla zároveň počátkem války mezi Persií a Byzancí (603). Peršané v čele s králem Chosrauem II. napadli byzantskou Sýrii a v roce 608 n. l. dobyli její hlavní město Antiochii.

Daleko vážnější byl perský útok za vlády krále Herakleia. Peršané se zmocnili Sýrie dosti rychle, protože mezi byzantskou vládou a jejími obyvateli

---

¹⁰⁵ SEGERT, Stanislav. Starověké dějiny židů. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1995, str. 246

¹⁰⁶ SCHÄFER, Peter. Dějiny židů v antice od Alexandra Velikého po arabskou nadvládu. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003, str. 181

vládlo značné napětí. Byzantská politika byla totiž založena na podpoře oficiální pravověrné církve, avšak značná část obyvatelstva, zvláště lidé mluvící aramejsky, patřila k různým církvím, jež se v učení lišily a byly byzantskou vládou více či méně pronásledovány. Proto většina obyvatel vítala perské vojsko jako osvoboditele.¹⁰⁷

Židé využili nové situace a zaútočili na křesťany v Jeruzalémě. Společně s Peršany dobyli Akko, ale stejně důležité město Týros na pobřeží se jim nepodařilo dobýt.

Peršané pochopili, že Židé nejsou schopni poskytnout vojenskou podporu pro další válku proti Byzanci a zrovna tak nejsou schopni čelit křesťanské přesile v Palestině. Persie pak odebrala Židům vládu nad Jeruzalémem (617) a vrátila město křesťanům.

V roce 622 n. l. se císaři Herakleiovi podařil úspěšný protiútok a v roce 628 n. l. dosáhl tradičního perského území. Po zavraždění Chosreose II. (628) jeho vlastním synem vypudil Peršany z obsazených provincií.

Židům slíbil amnestii, ale na nátlak křesťanských představitelů je vyhnal z Jeruzaléma a některé z nich dokonce popravil.

Také dny byzantsko-křesťanského panství byly sečteny. V roce 632 n. l. zahájila svůj vzestup nově vznikající velmoc Arabů. V roce 636 n. l. dobyli Tiberias a v roce 638 n. l. Jeruzalém.

Dobytí Jeruzaléma Araby představuje rozhodující zvrát v židovských dějinách Palestiny. Epocha raného a rabínského judaismu, zásadně ovlivněná střetem se světem Řeků a Římanů je u konce. Po Edómu následuje Izmael, konfrontace s Islámem.¹⁰⁸

---

¹⁰⁷ SEGERT, Stanislav. Starověké dějiny židů. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1995, str. 249

¹⁰⁸ SCHÄFER, Peter. Dějiny židů v antice od Alexandra Velikého po arabskou nadvládu. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003, str. 185

Závěr

Hlavním cílem této diplomové práce je popsat dějiny státního uspořádání a práva židovského národa v kontextu s jejich náboženstvím a kulturou.

Tato diplomová práce je rozdělena do čtyř větších celků. Prvním větším celkem je nejstarší období. Tady popisují příchod Hebrejů do Kennaanu až po konec judského království. Z počátku tohoto období mluvím o Židech jako o náboženském společenství, které se až později stalo národem. Poznatky z tohoto období se nám dostávají z Bible a právě proto se snažím diplomovou práci v této části prokládat jejími verši. V tomto období mluvíme i o počátku zákonodárství. Jejím hlavním pramenem je Tóra, a proto právě Tóře věnuji celou jednu podkapitolu. Izrael se z volného kmenového svazu bez ústřední vlády přes období soudců dostal ke státnímu uspořádání v čele s králem.

V druhém celku popisují Izrael pod cizí nadvládou. Nejprve to byla nadvláda babylonská. Poté to byla tolerantní perská nadvláda a nakonec helénistické období. V tomto posledním období docházelo k silnému vlivu helénistické kultury, které vedlo k překladu Bible do řečtiny nazývané Septuaginta.

Ve třetím celku popisují Izrael v římském období a války, které ho provázely. V jeho průběhu prošel Izrael od autonomního židovského státu k římskému protektorátu. Židovská učenost přetrvávala v rabínském judaismu a nakonec byla sepsána v Mišně. I Mišně věnuji jednu celou podkapitolu. V tomto období také docházelo k prvním konfrontacím s nově vzniklým náboženstvím křesťanstvím.

Tato konfrontace vyústila ve čtvrtém celku Izrael v době středověku. Bylo to období vlády posledních římských císařů a císařů nově vzniklé byzantské říše. Na konci vznikl corpus iuris civilis, který se stal na další staletí právní řádem, který upravoval postavení Židů. Tato diplomová práce končí dobytím Jeruzaléma Araby.

Resumé

This thesis is divided into four larger units. The first major unit describes us oldest period from the coming of the Hebrews to Canaan until the end of the kingdom of Judah. I turn in Moses's legislation, David's social system and finally Salomon's administrative arrangements here. The second major unit describe Israel under foreign domination. It is domination of Babylonian empire, Persian empire and Alexander the Macedonian. The third major units is Roman period. I turn in Mishnah and Tosefta here. The last major unit describe medieval Israel and I didn't forget to mention completed Babylonian Talmud. The thesis ends by conquest Jerusalem by Arabs.

Seznam použitých pramenů

Knížní publikace

Bible: *Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Biblická společnost, 1990

LEMAIRE, André. Dějiny hebrejského národa. Překlad Mlejnek Josef. Praha: Erm, 1994. ISBN 80-901477-6-3

JOHNSON, Paul. Dějiny židovského národa. Praha: Rozmluvy, 2007. ISBN 80-85336-31-6

SEGERT, Stanislav. Starověké dějiny židů. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1995. ISBN 80-205-0304-8

GRANT, Michael. Židé v římském světě. Překlad Gerik Císař. Praha: Jirí Buchal BB art, 2003. ISBN 80-7257-953-3

SCHÄFER, Peter. Dějiny židů v antice od Alexandra Velikého po arabskou nadvládu. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-633-6

BIČ, Miloš. Stopami dávných věků: *Mezi Nilem a Tigridem*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1979.

FLAVIUS, Josephus. Válka židovská. 3. vyd. Praha: Academia, 2004.

FLAVIUS, Josephus. O starobylosti Židů: *Odpověď Apionovi*. Překlad Dostálová Růžena. Praha: Odeon, 1998. ISBN 80-207-0563-5

DIVECKÝ, Jan. Izrael soudců a králů. Praha: P3K, 2006. ISBN 80-903584-4-6

BARNAVI, Eli a kolektiv. Atlas univerzálních dějin židovského národa od časů biblických praotců do současnosti. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-7187-013-7

POJAR, Miloš. Stručná historie státu Izrael. Praha: Libri, 2009. ISBN 978-80-7277-435-7

SCHUBERT, Kurt. Židovské náboženství v proměnách věků. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-303-5

CHOURAQUI, André. Dějiny judaismu. Překlad Bláhová Alena, Praha: Victoria publishing, 1995. ISBN 80-85865-81-5

TRETERA, Jiří Rajmund, Dějiny evropského kontinentálního práva, 2. doplněné vydání, Praha: Linde Praha, 2004. ISBN 80-7201-490-0

VALEŠ, Václav, Konfesní právo: *průvodce studiem*, Pleň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-135-9

FINKELSTEIN, Israel; SILBERMAN, Neil Asher. Objevování Bible: *Svatá Písma Izraele ve světle moderní archeologie*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2007. ISBN 978-80-7021-869-3

STRUPPE, Ursula, Kirschlager, Walter. Jak porozumět Bibli. Překlad Slabý Jindřich. Praha: Vyšehrad 2000. ISBN 80-70213-34-5

SEGERT, Stanislav. Synové světla a synové tmy: *Svědectví nejstarších biblických rukopisů*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1970

THIEDE, Carsten Peter. Svitky od Mrtvého moře a židovský původ křesťanství. 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 2004. ISBN 80-7207-549-7

CHARLESWORTH, James H. Ježíš a svitky od Mrtvého moře. Překlad Voda Jaroslav. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-261-6

SPIEGEL, Paul. Kdo jsou Židé?. Brno. Barrister a Principal, 2010. ISBN 978-80-87029-07-7

STEMBERGER, Günter. Úvod do judaistiky. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7021-988-1

DE VRIES, Simon Philip, Židovské obřady a symboly. Praha: Vyšehrad. 2008. ISBN 978-80-7021-963-8

STEMBERGER, Günter. Talmud a midraš: *Úvod do rabínské literatury*. Překlad Sláma Petr. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-301-9

SLÁMA, Petr. Tanu Rabanan: *Antologie rabínské literatury*. Praha. Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7021-722-1

SLÁDEK, Pavel. Malá encyklopedie rabínskému judaismu. Praha: Libri, 2008. ISBN 978-80-7277-379-4

Odborné články

BROŽ, Jaroslav. Církev a synagóga v prvním století: Dialog kontroverze. *Teologické texty*. Abrahámovské kořeny křesťanství. 1999, č. 1, str. 11-14

TOV, Emanuel. Bilance výzkumu Kumranských svitků. *Teologické texty*. Abrahámovské kořeny křesťanství. 1999, č. 1, str. 14-16

VOGEL, Manuel. Antický antijudaismus podle Josefa Flavia. *Teologické texty*. Abrahámovské kořeny křesťanství. 1999, č. 1, str. 17-18

KREJČÍ, Josef. Židé a kultura. *Teologické texty*. Starý zákon a jeho lid. 1995, č. 3, str. 77-78

TETIVOVÁ, Lenka. Abrahámová pouť. *Teologické texty*. Psané Boží slovo. 1992, č. 3, str. 104-105